Ազգ

AZG
armenian newspaper

Հոկտեմբեր 19. 1991
Շաբաթ
եռօրեայ թերթ.
Ա տարի. թիւ 71
գինը՝ 30 կ.

հասցեն՝ Երեւան 375010
Հանրապետութեան 47
հեռախօս՝ 581841
ֆաքս՝ 562941
տելեքս՝ 243267 SULA SU

Ուր հանրապետություններ ստորագրեցին տնտեսական պայմանագիրը

Երեկ Մոսկվայում ութ հանրապետություններ՝ Ռուսաստանը, Բելառուսը, Հայաստանը, Ղազախստանը, Թուրքմենստանը, Կիրգիզստանը, Ուզբեկստանը եւ Տաջիկստանը ստորագրեցին տնտեսական ընկերակցության պայմանագիր, որը հաստատեց ԽՍՀՄ նախագահ Մ. Գորբաչովը:

Պայմանագրի ստորագրումից հետո հանրապետությունների ղեկավարները պատասխանեցին խորհրդային եւ օտարերկրյա լրագրողների հարցերին: ■

Ձեզ հետ կպայքարեմ մինչեւ վերջ

ասում է Քերոլայն Քոքսը

Բարոնուհի Քոքսի Ղարաբաղ այցելության ժամանակ մեր սեփական թղթակիցներ Գ. Աբրիկյանը եւ Հ. Թալաքինյանը գտնվում էին Քոքսին ուղեկցող խմբի մեջ: Հոկտեմբերի 16-ին Քերոլայն Քոքսն իր խմբի, ուղեկցող երկու հեռուստատեսային լրագրողների եւ Զորի Բալայանի հետ ուղղաթիռով ժամանեց Շահումյան: Ինչպես հայտնի է, սա բարոնուհու երրորդ այցն է. շարունակվում է նրա առաքելությունը: Շահումյանում նա այցելեց բոլորովին վերջերս ազատագրված Բուզլուխ եւ Մանաշիդ գյուղերը, ինչպես նաեւ մշակական ոմբակոծության տակ գտնվող Ղարաչինար գյուղը, ուր եւ գիշերեց: Այցելեց պատշգամական դիրքերը, խրամատները, զրուցեց ինքնապաշտպանական ջոկատի տղաների հետ, հավաստիացրեց, որ իր պայքարով նրանց հետ է լինելու:

Քոքսը խոստացավ, որ կաշխատի Կանադայի եւ Անգլիայի միջոցով ճնշում գործադրել Բուշի վրա, որն էլ իր հերթին՝ Գորբաչովի, հարցը կարգավորելու համար:

Հոկտեմբերի 17-ին խումբն ուղղաթիռով մեկնեց Ստեփանակերտ, հանդիպում ունեցավ մեսամսի կոմբինատի աշխատավորության հետ, այցելեց Ստեփանակերտի քաղաքային հիվանդանոց, ուր տեսակցեց վերջին 10 օրվա ընթացքում վիրավորված մոտ 16 մարդկանց հետ: Հոկտեմբերի 18-ին բարոնուհին մամլո ասուլիս կազմակերպեց, որին ներկա էին Ղազախստանի եւ Ռուսաստանի հանձնախմբի լրագրողները, ինչպես նաեւ արտասահմանյան լրագրողներ: Ասուլիսից հետո մեծ դժվարություններով Քերոլայն Քոքսը զրահամեքենայով ուղեւորվեց Ստեփանակերտի հյուսիսային Կրկժան թաղամասը, որտեղ հանդիպեց եւ՝ հայկական, եւ՝ ադրբեջանական կողմերի ներկայացուցիչների հետ:

Երեկ բարոնուհի Քերոլայն Քոքսին շնորհվել է Ստեփանակերտ քաղաքի պատվավոր քաղաքացու կոչում: Այսօր խումբը պատրաստվում է մեկնել Երեւան:

Այցելության մանրամասներին կծանոթանաք «Ազգ»ի հաջորդ համարներից մեկում: ■

Ռուսաստանը մտադիր չէ գոյակցել «մահացող կենտրոնի» հետ

Ռուսաստանի ղեկավարության կուրսի շրջման աշխատանքն ավարտված է: Նրա քաղաքականության հիմքում ընկած է այն, որ Ռուսաստանն այլեւս մտադիր չէ խաղաղ գոյակցել «մահացող կենտրոնի» հետ: Մասնավորապես, Ռուսաստանը կդադարեցնի բոլոր միութենական նախարարությունների ֆինանսավորումը, բացի պաշտպանության, հաղորդակցության ուղիների եւ ատոմային էներգետիկայի նախարարություններից: Այդ մասին հայտարարեց Բորիս Ելցինը հոկտեմբերի 17-ին Մոսկվայում Ռուսաստանի դատավորների առաջին համագումարի բացման ժամանակ:

Նրա խոսքերով, չհաջողված խորհրդությունից հետո *«կենտրոնը, որպես այդպիսին, վերացավ, որոշ մնացորդներ դեռ կան, սակայն շուտով մենք կօգնենք նրանց վերջնական փլուզմանը»:*

Դրա հետ մեկտեղ Բ. Ելցինը հայտարարեց, որ Ռուսաստանը երբեմ հանդես չի գա Միության փլուզման նախաձեռնողի դերում: Կօգտագործվեն բոլոր հնարավորությունները ինքնիշխան պետությունների ընկերակցություն ստեղծելու համար:

Բ. Ելցինը նշեց, որ Ռուսաստանի ղեկավարությունը մշակում է Ռուսաստանի տնտեսական ինքնիշխանության ամրապնդման հարցերը, մասնավորապես, *«սեփական վայրուտա մտցնող մյուս անկախ հանրապետությունների կողմից սպառնացող ռուբլու ներխուժումից»* պաշտպանվելու հարցը: ■

Հարավսլավական բանակն անցավ հարձակման

Հարավսլավական բանակը երեկ տոպալ պատերազմ շղթայազերծեց Խորվաթիայի տարբեր մասերում: Ցամաքային զորքերը, օդային ուժերի անմիջական մասնակցությամբ, սկսեցին համընդհանուր ճնշման ենթարկել խորվաթական ջոկատների ամրակայանները: Դուբրովնիկ կուրորտային քաղաքում ամբողջ թաղամասեր հիմնովին ավերված են: Քաղաքացիները 24 ժամ է աղեղն ապաստանել են շենքերի ստորերկրյա հարկերում, զրկված էլեկտրականությունից, սննդից եւ կապի միջոցներից: Աղաստարաններում բնակչության հետ խառն ապաստան են գտել նաեւ խորվաթ մարտիկներից շատերը:

Հարձակումն անակնկալի է բերել քաղաքական շրջանակներին, որոնք Մոսկվայում սերբ եւ խորվաթ ներկայացուցիչների միջեւ կայացած բանակցություններից հետո սպասում էին լարվածության թուլացում: ■

Բանակցությունները չկայացան Ադրբեջանի պահանջով

Ինչպես հայտնի է, հոկտեմբերի 19-ին Ղազախստանի եւ Ռուսաստանի դիտորդների նախաձեռնությամբ պետք է տեղի ունենար Հայաստանի եւ Ադրբեջանի ներկայացուցիչների բանակցությունը սահմանամերձ գոտում: Անհայտ պատճառներով բանակցությունները հետաձգվել են: Հետաձգումը եղավ Ադրբեջանի պահանջով, որը հրաժարվեց մասնակցել հանդիպմանը: Մուքալիբովն այդ քայլը պատճառաբանեց նրանով, որ ղարաբաղյան պրոբլեմն իր ներքին գործն է: Նա հայտարարել է, որ ոչ ոքի թույլ չի տա միջամտել այդ հարցին: Եզրակացությունն այն է, որ, ըստ էության, ադրբեջանական կողմը առաջին փորձն է անում վիժեցնելու քառակողմ կոմյունիկեի իրագործման գործընթացը:

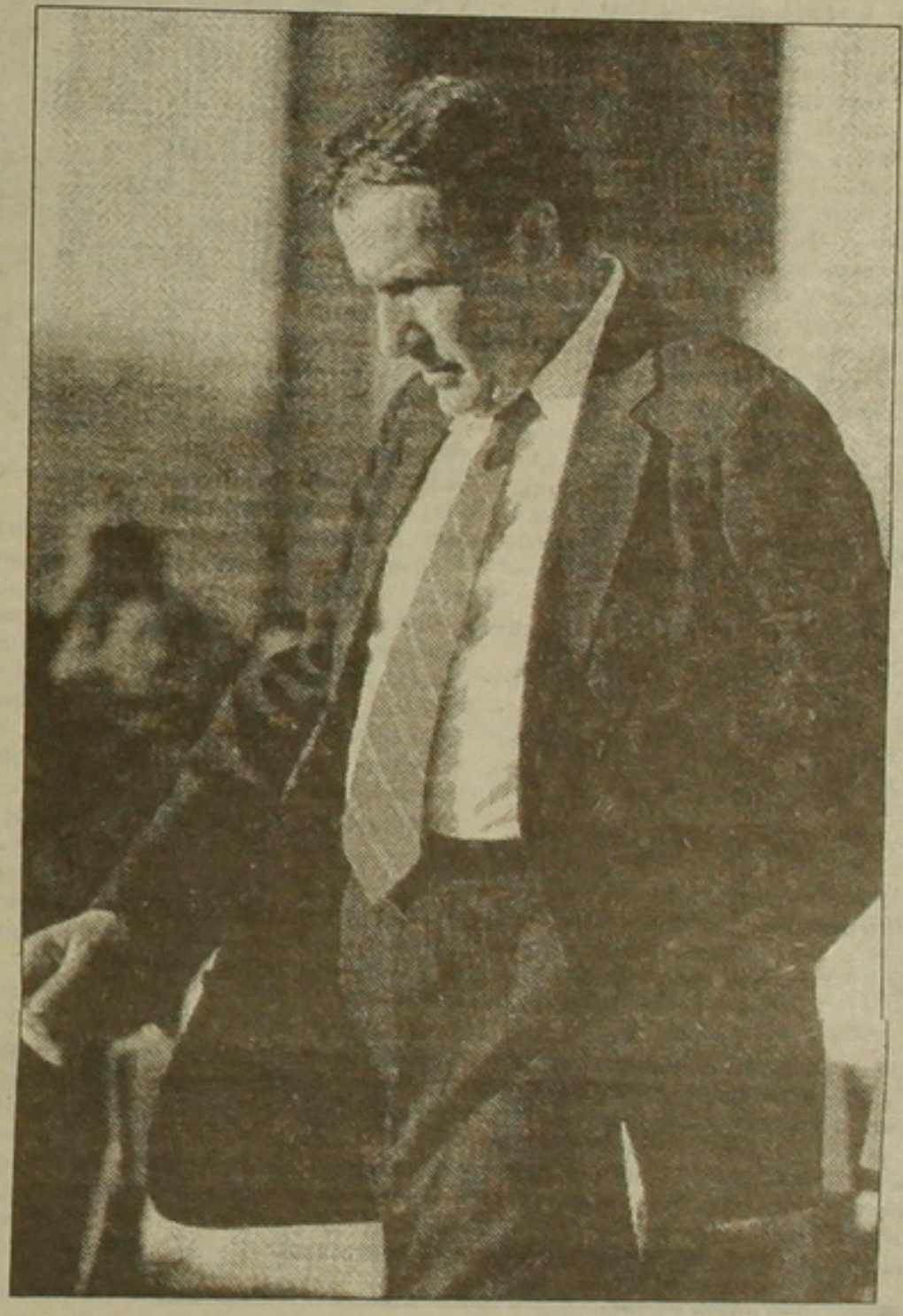

ԼԵՎՈՆ ՏԵՐ-ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Երեկ Հայաստանի Հանրապետության նախագահի ընտրությունների կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը, ամփոփելով հոկտեմբերի 16-ի ընտրությունների արդյունքները, հայտարարեց, որ հանրապետության նախագահ է հռչակվում Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը: Նրա օգտին են քվեարկել մասնակիցների 83.02 տոկոսը: Պարույր Հայրիկյանի օգտին են քվեարկել 7.2 տոկոսը, Սոս Սարգսյանի՝ 4.33, Զորի Բալայանի՝ 0.45, Ռաֆայել Ղազարյանի՝ 0.39, Աշոտ Նավասարդյանի՝ 0.16 տոկոսը: Այսպիսով, Հայաստանի Ռամկավար ազատական կուսակցության, ՀՀՇ-ի եւ քաղաքացիական նախաձեռնությամբ առաջադրված նախագահի եւ փոխնախագահի թեկնածուներ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը եւ Գագիկ Հարությունյանը ընտրվեցին հանրապետության նախագահ եւ փոխնախագահ: ■

Ն. Վ. Լեւոն ՏԵՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Նախագահ Հայաստանի
Հանրապետության

Մեծարգոյ տիար Նախագահ

Ցնծութեան մէջ է մեր կուսակցութիւնը:

Կուսակցութեանս Կեդրոնական Վարչութեան, աշխարհացրիւ վարչական մարմիններուն եւ հանուր անդամակցութեան անունով կու գանք ջերմագինս ողջունել ու շնորհաւորել Ձեզ՝ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Ձեր ընտրութեան առիթով:

Այս յաղթանակը, որ խօսուն արդացոյցն է Ձեր վայելած մեծ ժողովրդականութեան եւ արդիւնքն է Հայաստանի ռամկավար ազատական Կուսակցութեան, Հայոց Համազգային Շարժումին, ինչպէս նաեւ ժողովրդական լայն խաւերու գործօն մասնակցութեան, մեզի կը ներկայանայ իբրեւ երաշխիք Հայաստանի յետագայ խաղաղ զարգացման: Խաղաղ զարգացում մը՝ որ մեր հայրենիքը պիտի առաջնորդէ ազատ, անկախ եւ յառաջադէմ ազգերու ընտանիքին մէջ գրաւելու ուրոյն տեղը:

Կը մաղթենք, որ Ձեր իմաստուն նախագահութեան ներքեւ հեսգիեսէ աւելի ամրապնդուին ռամկավարական կարգերը Հայաստանի մէջ՝ մեր ժողովուրդին տալով պատեհութիւնը իր նպատակը բերելու համաշխարհային քաղաքակրթութեան զարգացման:

Սենք այս յաղթանակը կ'ուզենք նկատել նաեւ մեր՝ Ռամկավար ազատական կուսակցութեան յաղթանակը, որ սկիզբէն ետք թիկունք կանգնեցաւ ողջախոհ առաջնորդիդ ու այսուհետեւ ալ պիտի շարունակէ Ձեզի ընծայել իր ամբողջական նեցուկը՝ ի խնդիր մեր ժողովուրդի հիմնական իղձերու իրականացման եւ Մայր Հայրենիքի զարգացման ու բարգաւաճման:

Բարի երթ Ձեզի:

Կեցցէ անկախ եւ ժողովրդավար Հայաստանը:

Ամենաջերմ բարեմաղթութիւններով եւ յարգանքով,

դոկտ. Արշաւիր ԳԷՈՆՋԵԱՆ
Ատենապետ

«Հայաստանի ձեռներեց մարդիկ միավորվում են»

Այս մասին հայտարարվեց երեկ ժուռնալիստի տանը կայացած մամլո ասուլիսում, որին մասնակցում էին Հայաստանում գործող մի շարք համատեղ ձեռնարկություններ ստեղծողներ եւ ձեռներեց մարդիկ: Հոկտեմբերի 25-ին Կիեւիրվի Հայաստանի ձեռներեց մարդկանց առաջին համագումարը, ուր կհաստատվեն հիմնական նպատակները, այն է՝ գործունյա մարդկանց իրավունքների պաշտպանություն, հանրապետության տնտեսության զարգացում: Միությունը կունենա աղտաղաքակնացված, հասարակական ուղղվածություն: ■

Հարավսլավիան կարճ լուրեր

Բրիտանիայի վարչապետ Ջոն Մեյջորը մտադիր է հարուստ երկրների մոտ աշխատանք տանել՝ մարելու աղքատ երկրների պարտքերը: Վարչապետը հայտարարեց, թե Բրիտանիան միակողմանիորեն մարելու է իրեն պարտք ունեցող 20 աղքատ երկրների պարտքի երկու երրորդը:

Վաշինգտոն, Իդահո, Մոնտանա եւ Օրեգոն նահանգներում էլեկտրական հոսանքագծերի բախման հետեւանքով ծագած հսկայածավալ հրդեհները պատճառեցին 5 զոհ եւ նյութական մեծ վնասներ: Ավելի քան 100 տուն հրդեհվեց:

Ամերիկյան սենատի համապատասխան հանձնախումբը որոշեց վավերացնել երկրի անվտանգության ծառայության (CIA) պետի պաշտոնի համար նախագահ Բուշի կողմից առաջադրված անձի՝ Գեյթցի թեկնածությունը:

Մ. Նահանգների պետքարտուղար Բեյքերին չհաջողվեց տարհամոզել Իսրայելի վարչապետին՝ արաբ-իսրայելյան կնճռի կարգավորման համար խորհրդաժողով գումարելու գործում: Շամիրի կողմից հարուցվող գլխավոր խոչընդոտը մնում է պաղեստինյան պատվիրակության կազմի հարցը:

digitised by A.R.A.R.@

Պատմական փաստը հանրաքվեի՞

Լենինականը *Կումայրի* պատմական անունով վերանվանելու գոհունակությունը դեռ լիովին չվայելած՝ հանկարծ հանրաքվե, մտացածին մոտեցում ընտրույթին եւ, իբրեւ թե ձայների մեծամասնությամբ, *Գյումրի* անվանման կողմնորոշում: Մեղմ ասած՝ անհեթեթություն: Ինչո՞ւ: Նախեւառաջ այն պատճառով, որ պատմական փաստերը հանրաքվեի չեն դրվում եւ հիմնավորվում են մասնագետների գիտական հիմնավորումներով: Այնուհետեւ, ընտրույթի կարող են դրվել միայն հավասարազոր եւ պատշաճությամբ ընդունված անվանումները, այն է՝ Կումայրի, Ալեքսանդրապոլ (Ալեքսոլ), Լենինական, եւ ոչ թե խոսակցության մեջ հորջորջվող Գյումրի աղավաղված ձեւը: Գյումրին Կումայրիի բազմաթիվ աղավաղված ու սղված ձեւերից մեկն է, որն ի հայտ է եկել եւ առավելապես հորջորջվել թուրքերի կողմից միայն 18-րդ դ. վերջում եւ 19-րդ դ. առաջին կեսին: Գյումրին թուրքերեն *գյումրյուին* (թարգմ.՝ մամասուն, որ-ոիսին այնտեղ եղել է) թուրքերի կողմից հարմարեցված ձեւն է, դա աղացուցված է բազմաթիվ աղբյուրներով դեռ 1960-ական թթ.: Աղավաղված եւ օտարածին այս անունը, որը տեղացիները հորջորջել են նաեւ *Գումրի* ձեւով, հավասարազոր դիտելը բազմադարյան Կումայրիին, պատշաճաղես կոչված Ալեքսանդրապոլին ու Լենինականին միեւնույնն է, թե Սանկտ-Պետերբուրգի, Պետրոգրադի եւ Լենինգրադի հետ ընտրույթի դրվեր նաեւ խոսակցության մեջ լենինգրադցիների կողմից գրեթե միշտ հորջորջվող Պիտեր անվանումը: Եվ վերջապես, այդ ի՞նչ հանրաքվե է, որին մասնակցում են միայն տեղի բնակիչները, որոնց մի զգալի մասը դեռ երեկ կամ ընդամենը մի քանի տարի առաջ են քաղաքացի դարձել, իսկ Կումայրիի ներկայիս բնակչությունը մի քանի անգամ գերազանցող երեւանաբնակ կամ հայաստանաբնակ բազմահազար «բնիկ», ծնունդով ալեքսոլցի ու լենինականցի քաղաքացիները անտեսվում են: Մի՞թե անհեթեթություն չէ այս ամենը:

Անդրադառնալով Կումայրի պատմական անվանմանը, չէի ուզենա վերադառնալ դրա ծագման մանրամասներին: Տարբեր պետություններ եւ լեզուների տեսակետից այն տարբեր կերպ է պարզաբանվել: Մի դեպքում Կումայրին արտահայտում է տեղանքը՝ խումբ քարայրներ, մյուս դեպքում՝ սուրբ այրեր (տղամարդ իմաստով), աստվածային վայր, մի այլ դեպքում՝ գյուղատեղի, մեծ գյուղավան եւ այլն: Բոլոր տեսակետներն էլ պատմական հիմք ունեն եւ հեռու չեն հավաստի լինելուց:

Կումայրի բնակավայրը գրեթե անընդմեջ գոյություն է ունեցել մ.թ.ա. 3-րդ հազարամյակից ցայսօր: Այդ անունով է դարերի խորից մեզ հասել տեղանվանումը: 1209 թվականից մի ձեռագրի հիշատակարան է պահպանվել (Մատենադարան, ձեռ. թիվ 1886), որտեղ մեծ գյուղաքաղաքը հիշատակվում է մի փոքր ձեւափոխված *Կումիրի* ձեւով: Սա անհերքելի փաստ է, որ Կումայրին իր իրական անունով է հասել

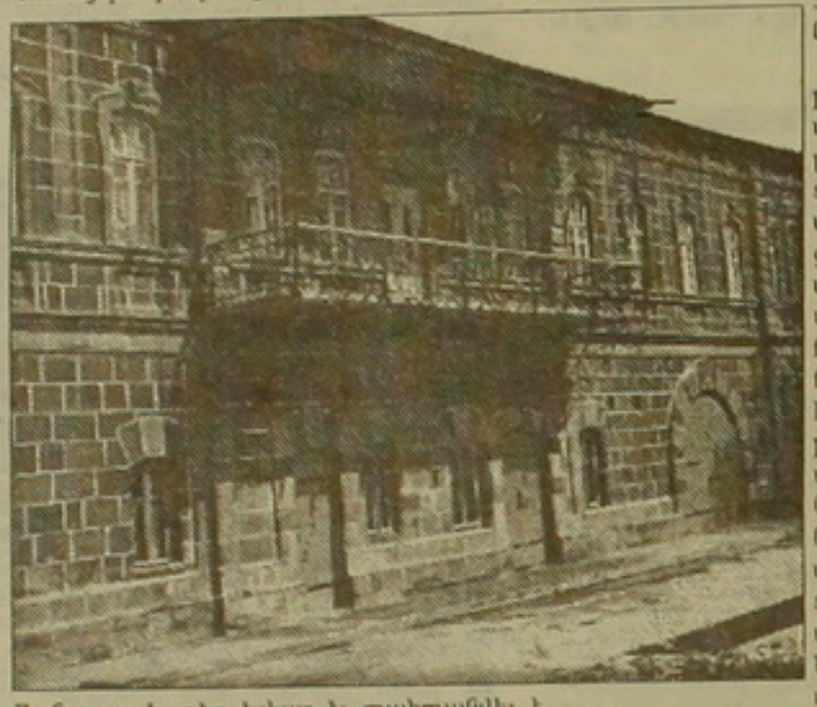

միջնադար եւ դեռ երկար էլ պահպանվել է այդ անունով: Ընդհանրապես, տեղանունները դժվար են փոփոխության ենթարկվում, սակայն 14-րդ դարից հետո Հայաստանի գլխին եկած աղետները պատճառ դարձան բազմաթիվ բնակավայրերի նշանակության անկման, մի շարք տեղանունների բոնի աղավաղման, թուրքացման, ինչպես, օրինակ, Արագածը՝ Ալագյազ, Ախուրյանը՝ Արփաչայ, Արցախը՝ Ղարաբաղ եւ այլն, իսկ անցյալ դարի սկզբներին էլ Կումայրին է սկսում հանկարծ հանդես գալ ձեւափոխված, սղված ու աղավաղված ձեւերով՝ Կումրի, Գումրի, Գումբրի, Գիմրի, այնուհետեւ նաեւ Գյումրի հորջորջմամբ, որի «Յ» հնչյունն իսկ աղացույց է այդ անվան օտարածին լինելուն, քանի որ տեղական խոսվածքներում բառամիջում «Յ» հնչյունը գրեթե բացակայում է (օր. աղբուր, աղուր, քուր, ախոյեր, արուն եւն.): Այդ կարճ ժամանակահատվածը Կումայրիի բազմադարյան գոյության ամենաանցանկալի ու անկումային շրջանն է, երբ ավերակ բերդի ու շինությունների կողքին ծվարած էր մի փոքրիկ գյուղ, մի քանի տասնյակ տնտեսություններով, որոնց բնակիչների մի զգալի մասն էլ պարսկահպատակ թուրքեր էին: Օտարածին Գյումրիով այդ ժամանակաշրջանը վերհիշելը նույնիսկ անմիտ է: Մեզ հայտնի է, որ Կումայրին հարուստ քաղաքային ավանդույթներ, տնտեսական ու քաղաքական առաջադիմություն է ձեռք բերել ու վերածնվել Ալեքսանդրապոլ վերանվանվելուց հետո, այնուհետեւ Լենինականի 1926 թ. երկրաշարժից հետո: Հիշյալ երկրաշարժից հետո այդ հին ու կարճատեւ Գիմրվա նույնիսկ հետքերը չմնացին: Այն ժամանակ, վերջին ահավոր երկրաշարժից հետո էլ մնաց Ալեքսոլն ու 20-30-ական թթ. Լենինականը:

Կումայրիի բնակչությունը մեղավոր չէ, որ մինչ Գյումրի պարտադրելը բացատրական աշխատանք չի տարվել քաղաքի վերանվանման կապակցությամբ: Հետեւելով սովորույթին՝ իրենց մեծերի արտահայտություններին, քաղաքում տիրող խոսվածքին ու բարբառին, որոնք հեղեղված են թուրքերեն բառերով, տերմիններով ու արտահայտություններով (օր., փարխաջ, դուշխանա, մուշուրբա, դափաղ, փանջարա, յափոջի, ուսա, դամրչի, մուգաթ, ուսալ, յավաշ, վարավուրդ եւ այլն), միգուցե «բասիքի» համա՞ր են Գյումրի ուզում: Պետք է վերջնականապես հրաժարվել նման սովորույթներից, Գյումրի հորջորջումից: Եթե գերի մնանք սովորույթին, ապա պիտի վերականգնենք Փոքր ու Մեծ Ղարաքիլիսաները, Օրթաքիլիսան ու Ղարաբուրունը, Չրփլին ու Ղազանչին եւ այլն: Այդ դեպքում Գյումրիից ավելի գերադասելի չե՞ն Ալեքսոլն ու Լենինականը, քան Կումրին:

Կումայրին դարերի խորից եկած ու պատմականորեն հաստատված տեղանուն է: Այդպիսի փաստերը հանրաքվեի չեն դրվում: Այդ անունը բարեհունչ է, միանգամայն տեղին ու ժամանակին է վերականգնվել, ընդունվել եւ օգտագործվում է արդեն տարբեր հանրապետությունների կողմից: Այն ընդունվել ու հրապարակվել է նաեւ միութենական մամուլում, այստեղով, գտել ընդհանուր ճանաչում: Ժամանակն է, որ ՀՀ Գերագույն խորհուրդն ու խորհրդարանը վերջնականապես հաստատեն Լենինականի Կումայրի վարանվանումը, դրանով իսկ խորհրդանշեն պատմական փաստի անաղարկելիությունը:

Կարլ ՍԵՂԲՈՍՅԱՆ
պատմական գիտությունների թեկնածու,
ազգագրագետ

Հեռվում ես ասում, որ չիմանա՞նք

Բոստոնում ձեռքս անցավ Կանադայում հրատարակվող *«Հորիզոն»* թերթի սեպտեմբերի 9-ի թիվը: Թերթեցի շտապող մարդու փութկոտությամբ, երբ հայացքս դեմ առավ իմ վաղեմի բարեկամ-տարեկցի լուսանկարին: Հարցազրույց էր *«Հայրենի գրող-հրապարակագիր-խմբագիր»* Ռոլանդ Շաոոյանի հետ: Բնականաբար հետաքրքրությունս շարժեց եւ ուզեցի իմանալ, թե ինչի՞ մասին է խոսել հայրենիից տասնյակ հազարավոր կիլոմետրեր հեռու Մոնրեալ մեկնած հայրենի մտավորականը: Բահ, ի թիվս այլոց, նաեւ *«Ազգ»* թերթի. «Ազգը» լրագրական առումով լավ թերթ է, անուն է, բայց մի հիշ քունս է: Լրագրության մեջ կարելի է դրական ընդդիմություն անել, բայց ոչ անբարոյական սկզբունքներով (ընդգծումները մերն են, Հ. Գ.):

Չգիտեմ, «Հորիզոնի» խմբագրությունն է կրճատել Ռ. Շաոոյանի խոսքերը, թե՞ պարզապես գրող-հրապարակագիրը որեւէ փաստ չի բերել անհեղնյակ ունկնդրին, թե այդ ե՞րբ եւ ու՞մ դեմ է «Ազգը» անբարոյական սկզբունքներով թույն լցրել: Արդյո՞ք երբ առանց բառ իսկ փոխելու եւ պատասխանի տպագրեցինք Հայր Մարուխյանի Կիրովականում ասած խոսքերը, թե՝ ռամկավարներին նկատի առնելով, *«պատրաստ ենք նույնիսկ սատանայի հետ համագործակցել»*, կամ էլ համայնավարների առաջնորդ Արամ Սարգսյանին, դաշնակցական Ռուբեն Հովսեփյանին, Հովիկ Վասիլյանին, Պարույր Հայրիկյանին եւ քաղաքական ամենաայլազան հոսանքներին պատկանող շատուշաս գործիչներին սյունակներ տրամադրելը: Գուցե սրա՞նց խոսքերի համար Շաոոյանը մեղադրում է մեզ:

Ուրիշների դեպքում դա էլ է լինում: Սակայն մեծ մասամբ դրանք անհեղնյակ մարդիկ են, որոնք թերթում յուրաքանչյուր միտք հին կաղապարներով վերագրում են խմբագրությանը:

Սակայն չէ՞ որ Շաոոյանը պարզ ընթերցող չէ:

Հայաստանը խառնարան է, մթնոլորտը հագեցած եւ, հնարավոր է, որ մենք եւս սպրդում արած լինենք: Սակայն ի՞նչ կարիք կար այդ ամբողջ բեռը շալակել, հասցնել Մոնրեալ ու պարկը բացել անհեղնյակ ընթերցողի առաջ: Աղացուցելու համար, որ *«Աստամարտն»* է լավը: Քանի՞ անգամ: Ի՞նչ վատ է, որ Հայաստանում, ի թիվս այլոց, նաեւ «Ազգ» թերթը լավ համարում ունի: Եվ ոչ անբարոյականի: Ամենեւին ոչ:

Ռոլանդ Շաոոյանը գիտե դա: Երբ ոչ, աղա նրա գրիչը վարժ է, լեզուն էլ՝ ճարտար: Ինչու՞ Հայաստանում չի ասում դա:

Դավիթ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ
«Ազգ» թերթի փոխխմբագիր

Հարսանիք է, բայց ինչո՞ւ եմ մտահոգ

Զայնային հուժկու ազդանշաններով փողոցում ընթանում է գույնզգույն ժապավեններով զարդարված հերթական «ավտոքարաւանը»:

«Հարսանիք է»,- անմիջապես վերծանում են մեծն ու փոքրը, տներում իրենց առօրյա գործերով զբաղված մարդիկ, բոլոր նրանք, ում հասնում է միալար եւ երգեցիկ այդ ելեւէջների խառնուրդը: Եվ եթե ականջ ծակող աղմուկը այնքան էլ հաճելի չէ լսողության համար, մեծ մասի դեմքերին բարի ժպիտ է ծեւավորվում, եւ յուրաքանչյուրը միայն իրեն լսելի ըսնջում է՝ *«բախտավոր լինեն»*: Բարի ցանկություն, բայց որքանո՞վ է այն իրական...

Հարսանիք է՝ չորս կողմը ուրախություն է, բայց ինձ, որ երկար ժամանակ զբաղվում եմ ընտանեկան «լուծելի» եւ «անլուծելի» խնդիրներով եւ այդ բոլորի մասին գիտեմ ոչ միայն գրականությունից, մտքերը ակամա այլ հարթություն են տեղափոխվում՝ ի՞նչ հարաբերությունների մեջ կգտնվեն մինչեւ իրենց կյանքի վերջը հավատարմության երդում տված եւ դրան սրբորեն հավատացող այս զույգերը, թեկուզեւ մեկ, երկու, հինգ տարի հետո: Կկարողանան արդյո՞ք դիմագրավել այն փորձություններին, որոնցից շատերի գոյության մասին չեն էլ կասկածում, ասենք շատ դեպքերում չեն էլ ցանկանում իմանալ կամ հավատալ, որ իրենց հետ էլ կարող է դա պատահել...

Հարսանիք է՝ ափսեները ձեռքին, լավաշը ուսերին, ուրախությունից ճառագայթելով տղային ու հարսին մոտենում է մայրը: Լսվում է ջաղվելու ձայնը, եւ նորադրսակները, «խափանելով» չարը, մուտք են գործում տուն: Ինչպե՞ս կընթանան արդեն տան մեծ տիկնոջ կարգավիճակ ձեռք բերած եւ անփորձ, վառ երանգներ ունեցող աղջկա փոխհարաբերությունները՝ որդու-ամուսնու սիրո, շերեփի համար պայքարը անդարձելի կրաժանի՞, թե՞ կմիացնի նրանց: Ցանկալի է իհարկե երկրորդը: Միայն թե հոգեբանական ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս՝ հայկական ընտանիքների ամուսնալուծությունների հիմնական պատճառը ծնողների անհարկի միջամտություններն են...

Հարսանիք է՝ որպես բարի նշան հարսի գիրկն են տալիս տղա երեխա, ասել է, աղաջնեկը արու զավակ՝ տան հույս ու հենարան ենք ցանկանում: Կանցնի ժամանակ եւ կծնվի անդրանիկ երեխան՝ տղա թե աղջիկ, այն ուրախությամբ կլցնի ծնողների, տատիկ-պապիկների կյանքը: Դրա հետ միասին բազմաթիվ խնդիրներ կառաջադրի նորաթուխ հայրիկին ու մայրիկին, որոնց լուծման ճանապարհին միշտ չէ, որ հաշտության եւ համաձայնության ոգին կառաջնորդի նրանց: Կդիմանա՞ն նաեւ այս փորձությանը, լիված եւ միայնակ չե՞ն զգա իրենց կողք-կողքի աղբելով...

Հարսանիք է, *«Մի բարձի ծերանամ»*՝ բարձրացնելով բաժակները, բարեմաղթում են հյուրերը:

«Հուսախաբ չենք անի ձեր վստահությունը», շիկնելով կամ խրոխտ հաջորդում են նրանց զույգ ծաղիկներ:

Միայն թե իրականում գնալով Հայաստանի դատարաններում ավելի հաճախ են լսվում *«Քննվում է աղահարգանքի հարցը»* արտահայտությունը:

Հարսանիք է՝ հարսին պարի են կանչում, *«Առաստության մեջ ադրեմ»*, ասում են չորս կողմից նրանց շրջապատողները եւ գույնզգույն թղթադրամներ շաղ տալիս: *«Ախ, ինչ գեղեցիկ են նրանք եւ որքան են իրար սիրում»*, ըսնջում է դեռատի մի աղջիկ ինքն իրեն:

Իսկ ի՞նչ է «սերը»: Եվ ինչո՞ւ շատերը գտնում են, որ ամուսնալուծությունը սիրո գերեզմանն է: Մի՞թե դա ճիշտ է, միգուցե այդպիսիները իրականում չեն սիրել: Այլապես հետո ինչպե՞ս են կարողանում միմյանց այդքան վիրավորել փուչ բաների, թեկուզեւ փողի պակասի պատճառով:

Բայց հետո, մոայլ մտքեր: Նոր ընտանիք, հայկական մի նոր օջախ է՝ ստեղծվում: Ուրախանալ է պետք եւ ուրախանում ենք: Ի վերջո, անկախությանը «այո» ասած ժողովուրդը չի կարող ուշադրությունից դուրս թողնել ազգի ոգին ու լեզուն դարերի միջով անխաթար պահած եւ վերջին ժամանակներում լուրջ դժվարություններ ապրող հայկական ընտանիքին:

Հարսանիք է՝ նրապակները երջանիկ են եւ ուզում են աղյուսին մնալ...

Օգնենք նրանց: Ինչպե՞ս: Դա պետական մակարդակի խոսակցություն է:

Հովսեփ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

«Մոմիկ» միության անդրանիկ ցուցահանդեսը

Շուրջ մեկ տարի առաջ է կազմավորվել հայ քրիստոնեական մշակույթի «Մոմիկ» երիտասարդական միությունը, որի նախագահն է Սուրբ Էջմիածնի միաբան Աբրահամ վարդապետ Մկրտչյանը: Միությունը տանում է լուսավորչական աշխատանք, ներկայացնելով հայ քրիստոնեական արվեստի անցյալն ու ներկան, միաժամանակ միավորելով եւ ուղենիշ հանդիսանալով արվեստագետներին: Այն համախմբում է ազգային եկեղեցական թեմաներով ստեղծագործողների, նպատակ ունի կազմակերպել ցուցահանդեսներ, հոգեւոր երաժշտության համերգներ, ծավալել հրապարակախոսական գործունեություն, նպաստել հայ քրիստոնեական մշակույթի բազմադարյան ավանդների վերածննդին:

– Վերջին 70 տարիների ընթացքում աննկնիայս խզում է առաջացել մշակութային հին ավանդների շարունակության առումով: Այժմ վերաստեղծելով ազգային անկախ պետականություն, պահանջ է զգացվում մշակույթի եւ արվեստի հարցերում եւս վերադառնալ անկախ, հայեցի մտածողությանը: Վերսին արծարծել քրիստոնեական թեմաները, որոնք դարեր շարունակ հայ ժողովրդի գեղարվեստական մշակույթի հենքն են կազմել,- ասում է «Մոմիկ» քրիստոնեական միության փոխնախագահ Կարեն Մաթեւոսյանը:

Լուս. Գ. ԳԱՍՊԱՐՅԱՆԻ

Սեպտեմբերի 27-ից մինչեւ հոկտեմբերի 5-ը տեղի ունեցավ միության անդրանիկ ցուցահանդեսը: Ցուցահանդեսին իրենց աշխատանքներն էին ներկայացրել 21 նկարիչներ:

Գայանե ԱՅՐԻԿՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

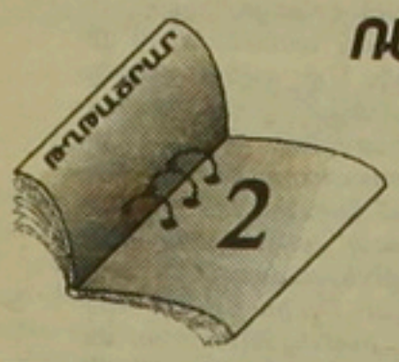

ՌԱԿ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության ռեֆորմի սկզբունքները (նախագիծ)

1. Սեփականության սեփականաաբնորհումը եւ աղաղեսականացումը

Շուկայական էկոնոմիկայի ձեւավորման հիմնական պայմաններից մեկը աղրանքների եւ ծառայությունների ոչ պետական (ազատ) արտադրողների առկայությունն է:

ՀՀ հասարակական արտադրության բոլոր ոլորտներում (բացառությամբ գյուղատնտեսության) պետական սեփականության գրեթե բացարձակ գերիշխման դեպքում ոչ պետական սեկտորի զարգացումը հնարավոր է միայն սեփականության սեփականաաբնորհման եւ աղաղեսականացման միջոցով:

Սեփականության աղաղեսականացման եւ սեփականաաբնորհման նպատակն է՝ քաղաքացիներին վերադարձնել նրանց բնական եւ օրինական իրավունքը սեփականության նկատմամբ: Պետական մարմինները եւ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը կոչված են երաշխավորելու այդ իրավունքը՝ տարատեսակ ունեցվածքի ձեռք բերմանը, օգտագործմանը եւ տնօրինմանը քաղաքացիների իրավահավասար մասնակցությունը:

ՀՀ սեփականության սեփականաաբնորհման եւ աղաղեսականացման հիմնական ձեւերն են.

ա) վաճառք,

բ) անհատույց փոխանցում,

գ) կոլեկտիվի կողմից հեռացնում,

դ) առանց հեռացնման եւ հեռացնմամբ վարձակալում,

ե) ակցիավորում,

զ) կոնտրակտային ձեւ:

Սեփականաաբնորհման (վաճառքի, անհատույց փոխանցման) ենթակա չեն կապի, տրանսպորտի (բացի ավտոմոբիլայինից), էներգետիկայի, պաշտպանական ոլորտի օբյեկտները, այլեւ բնական ռեսուրսները, անտառային տնտեսությունը, ճարտարապետության հուշարձանները:

Ռազմավարական ճյուղերի՝ վառելիք-էներգետիկ համալիրի, տրանսպորտի, կապի եւ այլն, աղաղեսականացման դեպքում պետությունը պահպանում է ակցիաների 51 տոկոսը կամ վերահսկիչ ծարը:

Սեփականաաբնորհման եւ աղաղեսականացման գործընթացի սուբյեկտներն են, մի կողմից՝ պետական ունեցվածքը կառավարելու լիազորված մարմինները եւ տեղական ինքնակառավարման մարմինների համապատասխան ստորաբաժանումները, որոնց ենթակայության տակ են գտնվում ձեռնարկությունները եւ կազմակերպությունները, մյուս կողմից՝ իրավաբանական եւ ոչ իրավաբանական անձերը, արտերկրի Ֆիրմաները, Հայաստանի եւ արտերկրի քաղաքացիները:

Սեփականաաբնորհման եւ աղաղեսականացման վերոհիշյալ կոնկրետ ձեւերը եւ մեթոդները իրականացնելիս կիրառվում են հետեւյալ սկզբունքները.

ա) վաճառքի ընթացքում կիրառվում են ազատության եւ մրցույթային սկզբունքները, հնարավորության դեպքում վաճառվում է այն սուբյեկտին, որը պատրաստ է ոչ թե վճարել առավելագույն գինը, այլ՝ պետական ձեռնարկության վերակառուցման, վերադրոֆիլավորման եւ զարգացման առավել ընդունելի ծրագիր է առաջարկել:

Աճուրդի պարագայում, եթե չի ընդունվում սկզբնական գինը, ապա հնարավոր է «հոլանդական տարբերակի» կիրառումը՝ մինչեւ օբյեկտի վաճառքը գնի հաջորդական 10 տոկոս իջեցումով:

Պետական ունեցվածքի գնման համար գնողը կարող է վարկ ստանալ բանկում: Վարկի հատկացման համար հիմք են ծառայում օբյեկտի արդյունավետության եւ ինքնափոխհատուցման հաշվարկները՝ ըստ այդմ որոշվում են վարկավորման ժամկետները եւ պարտքի տարեկան մարման գումարը:

Պետական ունեցվածքի վաճառքի եկամուտը համապատասխան բյուջե է մտնում՝ հանրապետական եւ տեղական: Գնողը տուրք է վճարում բյուջե:

ՀՀ կառավարությունը եւ տեղական մարմինները պետական ունեցվածքի (ձեռնարկության) վաճառքի խնդիրը լուծելիս կարող են մասնակցել ձեռնարկության տնտեսական գործունեության ուղղվածության եւ բնույթի որոշման աշխատանքներին:

բ) Անհատույց փոխանցման կամ սիմվոլիկ գումարով վաճառքի են ենթակա եւ լրավճարային պետական ձեռնարկությունները՝ ակնհայտորեն հնացած սարքավորումներով եւ տեխնոլոգիական ցիկլով, որոնց մոդեռնիզացումը պետությանը տնտեսապես նպատակահարմար չէ:

Անհատույց փոխանցումը կատարվում է բացառապես մրցութային եղանակով: Մրցութային հանձնաժողովը, ելնելով անհատույց փոխանցվող ձեռնարկության մոդեռնիզացման կամ վերադրոֆիլավորման եւ հետանկարային զարգացման մրցույթի մասնակիցների ներկայացված ծրագրերից, որոշում է հաղթողին եւ հանձնում է նրան պետական ունեցվածքի անհատույց փոխանցման ակտը:

Աշխատավորական կոլեկտիվին կարելի է անհատույց փոխանցել ձեռնարկության մաշվածության աստիճանը 70% գերազանցող ունեցվածքը: Այդ փոխանցումը ձեւակերպվում է հատուկ որոշմամբ: Այն պետական ձեռնարկությունը, որի ունեցվածքի մաշվածության աստիճանը գերազանցում է 50-70%, կարող է անհատույց փոխանցվել այն սուբյեկտներին, որոնք վճարում են (գրնում են) տվյալ ձեռնարկության պարտքերը:

գ) Պետական ձեռնարկության կոլեկտիվը (աշխատավորները) կարող են գնել ձեռնարկությունը միանվագ կամ որոշակի ժամկետում լիովին կամ մասամբ:

Սկզբնավճարը ժամկետանց գնման դեպքում չի կարող նրա արժեքի 10 տոկոսից պակաս լինել, իսկ նրա տեւողությունը չի գերազանցի 10 տարին:

Պետական ունեցվածքի հեռացնումը իրականացվում է տվյալ ձեռնարկության ցանկացած միջոցների, այլ ձեռնարկություններից ու կազմակերպություններից ստացած միջոցների, բանկային վարկերի, աշխատանքային կոլեկտիվի անդամների անձնական միջոցների եւ քաղաքացիների ավանդների հաշվին:

Հեռացնման ամբողջ գումարի բյուջե մուտքից հետո համապատասխան մարմինները ներկայացնում են աշխատավորական կոլեկտիվին առք ու վաճառքի ակտը:

դ) Բոլոր ճյուղերի ձեռնարկությունները կարող են ծառայել որպես վարձակալման օբյեկտներ:

Վարձակալման ձեւը իրացվում է (գործում է) վարձակալատիրոջ եւ վարձակալի միջեւ կնքված վարձակալական պայմանագրի հիման վրա, Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը համաձայնասխան:

Վարձակալի կողմից վարձակալած պետական ունեցվածքի (ձեռնարկության) հեռացնումը իրականացվում է աշխատավորական ունեցվածքի (ձեռնարկության) հեռացնումը իրականացվում է աշխատավորական կոլեկտիվի կողմից պետական ձեռնարկության հեռացնման դեպքում գործող սկզբունքներով:

ե) Պետական ձեռնարկությունը ակցիոներական վերածումը իրականացվում է ըստ «Ակցիոներական ընկերությունների եւ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ ՆԽ Կանոնադրությանը, «ՀՀ ձեռնարկությունների մասին» օրենքի (կանոնադրության):

Ակցիավորումը կիրառվում է հիմնականում խոշոր ձեռնարկությունների եւ կազմակերպությունների նկատմամբ: Այն նաեւ սեփականության մասնավոր եւ խառն ձեւերի կազմավորման միջանկյալ փուլ է հանդիսանում:

Ակցիավորման ենթակա ձեռնարկությունների ցուցակը հաստատում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը:

Ռազմավարական եւ բազային ճյուղերի ձեռնարկությունների ցանկը, որոնց ակցիավորման դեպքում ակցիաների 51 տոկոսը կամ վերահսկիչ ծարը պետք է պատկանա պետությանը, հաստատում է նույնպես ՀՀ կառավարությունը:

Ակցիավորող ձեռնարկությունների ակցիաներեր կարող՝ են դառնալ տվյալ ձեռնարկության աշխատողները, այդ թվում՝ նախկին, հանրապետության քաղաքացիները, արտերկրի Ֆիրմաները եւ քաղաքացիները: Արտերկրի Ֆիրմաների եւ քաղաքացիների կողմից ավելի քան 10 տոկոս ակցիաներ գնելու դեպքում անհրաժեշտ է ՀՀ կառավարության հատուկ թույլտվությունը:

Սոցիալական արդարության սկզբունքների առավել լիարժեք իրացման նպատակով ձեռնարկության ակցիավորման ընթացքում անհրաժեշտ է, որպեսզի ակցիաների 25-30 տոկոսը արտոնյալ կամ անհատույց պայմաններով տրամադրվի տվյալ ձեռնարկության կոլեկտիվին:

Ակցիաների ձեռք բերման հավասար մեկնարկային պայմաններ ստեղծելու համար բավարար միջոցներ չունեցող ձեռնարկության աշխատողին անհրաժեշտ է բանկում վարկ տրամադրել ակցիաների գնման համար: Վարկը ստացած ձեռնարկության եկամտից՝ տվյալ աշխատողին բաժին հասած դիվիդենտից: Այս եղանակով ձեռք բերած ակցիաները մնում են բանկում մինչեւ վարկի մարումը եւ դրանից հետո միայն փոխանցվում են իրական տիրոջը:

Միութենական ենթակայության ձեռնարկությունների ակցիավորման դեպքում կենտրոնի հետ ավելորդ հակամարտությունից խուսափելու նպատակով կիրառվում են մի քանի ռեգիոններում եւ հանրապետություններում մշակված եւ փորձված սկզբունքները:

Առաջին տարբերակ: Ակցիոներական կապիտալի ընդհանուր գումարը բաժանվում է չորս հավասար մասերի՝ «չորս քառորդների սկզբունքով»: Այս դեպքում չորս հավասար մասերի (25 տոկոս ակցիաների) տերեր են դառնում.

ա) տվյալ ձեռնարկության կոլեկտիվը,

բ) իշխանության տեղական մարմինները,

գ) հանրապետական մարմինները,

դ) միութենական նախարարությունը:

Երկրորդ տարբերակ: Ակցիաների ընդհանուր գումարի 51 տոկոսը տրամադրվում է ձեռնարկության կոլեկտիվին, իսկ մնացած 49 տոկոսը հավասարաչափ բաշխվում է հանրապետության եւ Միության միջեւ: Այս երկու տարբերակները՝ ակցիաների 75 տոկոսը հանրապետությունում պահելու եւ հետեւաբար՝ տվյալ ձեռնարկության գործունեությունը լիովին վերահսկելու հնարավորություն են ընձեռնում:

գ) Մասնավոր Ֆիրմաների, մարդկանց խմբի (կոլեկտիվի), մասնավոր անձանց հետ ապրանքների ու ծառայությունների արտադրության կամ մասակարարման իրականացման, Ֆունկցիաների փոխանցման կամ պետական տնտեսական Ֆունկցիաների շրջանակի մեջ մտնող գործունեության իրականացման վերաբերյալ կոնտակտները կնքվում են Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը կամ տեղական մարմինների համապատասխան ստորաբաժանումները:

Կոնտակտային համակարգը, որպես կանոն, կիրառվում է սոցիալական ենթակառուցվածքի ճյուղերում՝ բնակարանային եւ կոմունալ տնտեսություն, առողջապահություն եւ այլն:

Տվյալ համակարգը հնարավորություն է ընձեռնում ոչ պետական միջոցների ներդրումների հաշվին սոցիալական ենթակառուցվածքի զարգացման համար անհրաժեշտ պետական ծախսերի նվազեցման:

Կոնտակտային ձեւի տարատեսակներից մեկն այն է, ըստ որի պետությունը որպես արտադրության միջոցների սեփականատեր տնտեսական վարման իրավունքով կոնտրակտ է կնքում որոշակի սուբյեկտի (ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի) հետ ունեցվածքի սեփականատիրոջ (պետության) կողմից նրա սահմանների հաստատմամբ:

Պետական ունեցվածքը (ձեռնարկությունը) կառավարող սուբյեկտի եւ ունեցվածքի (ձեռնարկության) սեփականատիրոջ հարաբերությունները կարգավորվում են պայմանագրով (կոնտրակտով), որը սահմանում է կողմերի փոխադարձ պարտավորությունները, ունեցվածքի օգտագործման իրավունքի եւ գործունեության առաջին տեսակների իրականացման սահմանափակումները, կողմերի ֆինանսական փոխհարաբերությունների եւ նյութական պատասխանատվության կարգը եւ պայմանները, պայմանագրի խզման հիմքը եւ պայմանները: Ընդորում, ունեցվածքի (ձեռնարկության) սեփականատերը ձեռնարկության տնտեսական եւ արտադրական գործունեությանը միջամտելու իրավունք չունի, բացառությամբ պայմանագրով, տվյալ ձեռնարկության կանոնադրությամբ եւ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ նախատեսված դեպքերի:

Սեփականաաբնորհման ակտիվացման եւ խթանման նպատակով ֆինանսական եւ վարկային արտոնություններ են կիրառվում:

Սեփական վայրուսային ֆոնդերի ձեւավորման եւ լրացման նպատակով խթանվում է պետական ձեռնարկությունների վաճառքը արտերկրի Ֆիրմաներին եւ մասնավոր անձանց, ինչը կնպաստի նաեւ համաշխարհային տնտեսական համակարգում ՀՀ տնտեսության արագ եւ ուղղակի ինտեգրացմանը եւ Միությունից անկախ տնտեսական կառուցվածքների ստեղծմանը:

Սեփականաաբնորհված եւ աղաղեսականացված ձեռնարկությունները գործում են Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության համաձայն:

ՀՀ պետական սեփականությունը՝ ըստ «ՀՀ սեփականության մասին» օրենքի (հոդ. 34,35,36) ունի երկմակարդակ բնույթ. ա) հանրապետական սեփականություն, եւ բ) վարչա-տարածքային կազմավորումների սեփականություն: Ելնելով այս հանգամանքից՝ սեփականաաբնորհումը եւ աղաղեսականացումը եւս պետք է երկմակարդակ լինեն:

Սեփականաաբնորհման եւ աղաղեսականացման գործընթացների (հանրապետական եւ վարչա-տարածքային) ընդհանուր ղեկավարությունը եւ հսկողությունը իրականացնում է Պետական ունեցվածքի եւ աղաղեսականացման կոմիտեն:

Սեփականության սեփականաաբնորհման եւ աղաղեսականացման նորմատիվային-օրենսդրական եւ ինստիտուցիոնալ ապահովումը

1. Սեփականության սեփականաաբնորհմանը եւ աղաղեսականացմանը խոչընդոտող եւ արգելակող «ՀՀ սեփականության մասին» օրենքում մի քանի հոդվածների (հոդ. 28, կ. 2,3 եւ հոդ. 50) հանում, ճշգրտում եւ լրացում:

2. ՀՀ «Սեփականաաբնորհման մասին» օրենքի, համապատասխան օրենսդրական եւ նորմատիվային ակտերի մշակում եւ ընդունում:

3. Պետական ունեցվածքի եւ աղաղեսականացման կոմիտեի ձեւավորման ավարտում, նրա աշխատանքների արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով, ֆունկցիաների հստակեցում եւ անհրաժեշտ պայմանների ստեղծում:

4. Սեփականաաբնորհման գործընթացի արագ եւ արդյունավետ իրականացման, սեփականաաբնորհվող ունեցվածքի արժեքային եւ փորձագիտական գնահատման նկատմամբ ընտրվի հսկողություն սահմանելու նպատակով՝ պետական եւ ոչ պետական կոնսուլտատիվ ծառայությունների, աուդիտային Ֆիրմաների ձեւավորում:

Սփյուռքահայ լուրեր

Վառնայի *«Երեւան»* կազմակերպության հաստատով ՀԲԸ Միության Ժնեւի գրասենյակը 5 տոննա ոսպ եւ 7,5 տոննա շոկոլադ է ուղարկել բուլղարահայությանը: Նախապես գոյացած համաձայնությամբ, շոկոլադը վաճառվելու է ու դրանից ստացված եկամուտը հատկացվելու է Սոֆիայի «Երեւան» շաբաթաթերթին, գաղթօջախի այդ միակ հրատարակությանը՝ գոյատեւումը ապահովելու համար: ■

Կալիֆոռնիայի կառավարիչ Պիտ Ուիլսոնը Ֆրեզնոյաբնակ դատախազ Չարլզ Պուչիկյանին նշանակել է նշանակումների գրասենյակի քարտուղար: ■

Կալիֆոռնիայի նահանգային խորհրդարանը ջախջախիչ մեծամասնությամբ բանաձեւ է ընդունել Հայաստանի եւ Արցախի հետ համագործակցություն հաստատելու շուրջը: ■

Թեհրանում հայ մարզամշակութային *«Արարատ»* կազմակերպությունը ի պատիվ պարսիկ բանաստեղծ Սիմադ Նուիզադեի, սեպտեմբերի 5-ին կազմակերպել է գնահատանի երեկո, նրա ***«Հարյուր տարի հայ բանաստեղծություն»*** գրքի հրատարակության առթիվ: ■

Տորոնտոյում, հայ կենտրոնի դահլիճում, սեպտեմբերի 18-ին ***«Լեւոն Շանթը եւ թատերական մտածողությունը»*** նյութով բանախոսել է Ֆրանսաբնակ ռեժիսոր Արթի Հովհաննիսյանը: ■

Սոֆիայի թիւ 76 դպրոցում բացվել է հայկական դասարան, որտեղ պետական կրթական ծրագրի կողքին, շաբաթական չորս ժամ դասավանդվելու է հայոց լեզու: ■

digitised by A.R.A.R.@

«Կոմյունիկեն ադրբեջանական դիվանագիտության հաջողությունն է»

այսպես են մտածում Ադրբեջանում

Վերջերս հայկական մամուլում հաճախ տպագրվող Ժելեզնովոդսկյան պայմանագրի վերլուծությունները կրում են եթե ոչ միակողմանի, ապա առնվազն ոչ ամբողջական բնույթ: Հետաքրքրական է նաեւ, թե ինչպես է այն գնահատվում Ադրբեջանում:

«Նեզավիսիմայա գազետա» թերթի թղթակից Ա. Մեխտիեւը սեպտեմբերի 28-ին տպագրած հոդվածում փորձում է Ճշգրտել ադրբեջանական կողմի ունեցած հաջողությունները:

Ադրբեջանցի թղթակիցը գրում է. *«Տարբեր մեկնաբանություններ են արտահայտվում այն մասին, թե որքանով հաջողվեց Ժելեզնովոդսկի բանակցություններում պաշտպանել հանրապետության իմքնիշխանությունը: Այդ առիթով նախագահ Մութալիբովի մամուլի ծառայությունը հայտնել է ղեկավարության պաշտոնական տեսակետը.*

«Կոմյունիկեն ադրբեջանական դիվանագիտության անբեկբայելի հաջողությունն է, որը լավ հիմք կծառայի երջանում իրավիճակի կայունացման համար»:

Իսկ Ժելեզնովոդսկի բանակցություններին ընդդիմության կողմից մասնակից, հանրապետության խորհրդարանի նախագահի տեղակալ Թամերլան Գարաեւը սեպտեմբերի 24-ի երեկոյան իր հեռուստելույթում պայմանագրին ավելի զուսպ գնահատական է տվել.

«Փաստաթուղթը միայն այն դեպքում կարելի է համարել հաջողված, եթե նրանում նշված բոլոր կետերը կատարվեն: Բայց ես շատ եմ կասկածում, թե հայկական կողմը կկատարի կոմյունիկեում շարադրված պահանջները»:

Ադրբեջանի ժողովրդական ճակատը, որպես կոմկուսի լուծարումից հետո մնացած առաջատար քաղաքական ուժ, պատրաստվում է մոտակա օրերին մանրամասն քննարկումից հետո իր կարծիքը հայտնել կոմյունիկեի վերաբերյալ:

Ինչ վերաբերում է հոդվածի հեղինակին, ապա նա ափսոսում է նշել Ռուսաստանի եւ Ղազախստանի նախագահների այցի մի քանի դրական արդյունքներ: *«Նախեւառաջ, Ելցինի Բաքու ժամանելու առաջին իսկ օրվանից պարզ դարձավ, որ Ժողովրդական ճակատի խնդրանքը չճանաչել Այազ Մութալիբովին որպես միապետության կողմնակից նախագահ, հայտնի չաստիարակված, ռուսական առաջնորդի եւ Ադրբեջանի դեկավարի հարաբերությունների վրա: Այն փաստը, որ Ելցինն ու Մութալիբովը պայմանավորվեցին ընդդիմությանը դարաբաղյան խնդրի կարգավորման իրենց ծրագրերին հաղորդակից չդարձնել, վկայում է նրանց միջեւ լիարժեք փոխըմբռնման մասին: Բացի դրանից, Մութալիբովի փաստարկների ազդեցության տակ, Ելցինը փոխեց ԼՂԻՄ-ի այցի ծրագիրը եւ նախօրոք պլանավորված ինքնավար մարզին ծանոթանալու տարողունակ ծրագրի փոխարեն, միայն մի քանի ժամ մնաց Ստեփանակերտում:*

Այդպիսով, Ռուսաստանի առաջնորդի այցից հետո, նախագահ Մութալիբովի դիրքերն այնման հիմնավորվեց, որ այսօր առաջադիմականների կողմից նրա հրաժարական տալու կոչերը կրնկալվեն որպես անհիմն: Ելցինի Բաքու կատարած այցը զգալիորեն ուժեղացրեց նաեւ ժողովրդական ճակատի հեղինակությունը, որն արդեն երկար ժամանակ որոնում էր հնարավորություններ՝ երջանի կարեւորագույն խնդիրների մասին ունեցած իր դիրքորոշումները հաղորդելու Ռուսաստանի նախագահին: Ադրբեջանի ժողովրդական ճակատի պատվիրակության անդամ Իսա Ղամբարովը, որը մասնակցել է բանակցություններին, պատմել է Ելցինի հետ հանդիպման դրվագներից մեկը. «Մենք Ելցինին ասացինք, որ ժողովրդական ճակատն այսօր հանրապետության ամենաազդեցիկ ուժն է: Ելցինը պատասխանեց, որ իրեն այդ մասին հայտնի է, եւ ինքը հարգանքով է վերաբերվում այդ կազմակերպությանը»:

Ելցինի այցի հիմնական արդյունքն եղավ այն, որ կողմերը Բաքվում վերջնականապես պայմանավորվեցին, որ մոտ ժամանակներս անդայման կստորագրվի Ռուսաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ միջպետական հարաբերությունների պայմանագիր: Այդպիսով, «Դեմոկրատական Ռուսաստան» շարժման որոշ առաջնորդների այն հաստատումները, թե *«Ռուսաստանյան Ֆեդերացիային չի կարելի ստորագրել Ադրբեջանի հետ որեւէ պայմանագիր այնման ժամանակ, քանի դեռ այնտեղ խախտվում են մարդու իրավունքները, չդադարած Բ. Ելցինի գործունեության ուղեցույց»:*

Այնուամենայնիվ, Ելցինի եւ Նազարբաեւի միջնորդելու առաքելության հիմնական նպատակը արդեն գոյող կողմերին հաշտեցնելու ձգտումն էր:

Դատելով կոմյունիկեից, դա երկու նախագահներին ինչ-որ չափով հաջողվեց իրականացնել: Երբ մանրամասն հետազոտենք ստորագրված կոմյունիկեն, ապա ուշադրության կարժանանան ադրբեջանական կողմի համար բարենպաստ հետեւյալ կետերը:

Նախ, նշվում է, որ երկու կողմերն էլ պետք է չեղյալ համարեն ԼՂԻՄ-ի վերաբերյալ ընդունված հակասահմանադրական փաստաթղթերը: Այնինչ հայտնի է, որ նման փաստաթղթեր ադրբեջանական կողմը չի ընդունել: Ինչպես 1989 թ. հունվարին ԼՂԻՄ-ի հատուկ կառավարման ձեւ մտցնելու որոշումը, այնպես էլ հետագա որոշումները ԼՂԻՄ-ի կազմկոմիտեի հասատման մասին, ընդունվել են միութենական խորհրդարանի մակարդակով: Իսկ Հայաստանի Գերագույն խորհրդի 1989 թվականի դեկտեմբերի 1-ի որոշումը *«Հայկական ԽՍՀ-ի եւ ԼՂԻՄ-ի վերամիավորման մասին»* կրում էր Ադրբեջանի ներքին գործերին բաց միջամտության բնույթ: Երկրորդ, ադրբեջանական կողմին հաջողվեց ԼՂԻՄ-ի իշխանության տեղական մարմինների վերակազմման ժամկետը, նախագծում նշված «երկու ամսվա» փոխարեն, հասցնել մինչեւ 1992 թվականի հունվարի 1-ը:

Ի դեպ, ԼՂԻՄ-ի իշխանության մարմինների ընտրությունները կսկսվեն այն բանից հետո, երբ ԼՂԻՄ-ի հայ համայնքը կհամաձայնվի պահպանել Ադրբեջանի սահմանադրությունը:

Երրորդ, կոմյունիկեում նշված երկու կողմերին ուղղված այն պահանջը, թե մինչեւ հունվարի 1-ը պետք է ԼՂԻՄ-ից դուրս բերել զինված միավորումներին, համապատասխանում է Ադրբեջանի շահերին: Քանզի, այն բանից հետո, երբ միութենական բանակը դադարեցրեց այդ կոնֆլիկտին խառնվելը, երեւաց ԼՂԻՄ-ում հայկական զինված միավորումների առավելությունը թե՛ կենդանի ուժով եւ թե տեխնիկայով: Եվ վերջապես, Ադրբեջանի համար շատ կարեւոր է, որ կոմյունիկեի տեքստի տակ չկա ԼՂԻՄ-ի հայ համայնքի առաջնորդներից մեկի՝ Լեոնարդ Պետրոսյանի ստորագրությունը: Նրա անունը համեստորեն նշվում է բանակցությունների մասնակիցների շարքում:

Ավելի սարսափելի է այն, որ ինչպես Բաքվում են կարծում, Ժելեզնովոդսկում ստորագրված կոմյունիկեի ոգին եւ տառը հաջորդ օրն իսկ կոտրտրեն խախտեց հայկական կողմը: Այնուհետեւ հոդվածագիրը նշում է, թե վերջին օրերին ինչպես են հայ մարտիկները հարձակումներ կազմակերպել եւ ճնշել ադրբեջանցի օմոնականներին:

Ժողովածուը պատրաստվում է կամավորների հավաքագրում կազմակերպել՝ պաշտպանելու Ադրբեջանի ամբողջականությունը:

Ինչպես հոդվածի սկզբում նշել է հեղինակը, Ադրբեջանի ժողովածուի վերաբերմունքը կոմյունիկեի ստորագրումից հետո դեռ անհայտ էր:

Որպեսզի պարզենք, թե ինչպիսի որոշում է կայացրել ժողովածուը, մենք Այդին Մեխտիեւից լրացուցիչ իմացանք հետեւյալը. *«Ադրբեջանի ժողովածուը երկար ժամանակ չուներ միասնական դիրքորոշում: Դեռ 1991 թվականի հուլիսին ժողովածուի առաջին համագումարում պարզ դարձավ, որ խորը հակասություններ կան: ԱԺՃ-ն արդեն ոչ թե մեկ կազմակերպություն է, այլ հանրապետությունում գործող գրեթե 50 հասարակական-քաղաքական կազմակերպությունների եւ կուսակցությունների կոնֆեդերացիա: Ժողովածուի կազմը միասարր չէ: Կան նաեւ առաջադիմականներ, նաեւ պահպանողականներ: Ինչ վերաբերում է կոմյունիկեին, ապա տեքստի վերաբերյալ առանձնապես դիտողություններ չկան: Այն ավելի բարենպաստ է ադրբեջանական կողմի համար: Սակայն շատերի կարծիքով, տեքստը մնում է միայն որպես փաստաթուղթ: Ինչպես ժողովածուի վարչության նախկին անդամ Ռախիմ Գազիեւն է նշել՝ կոմյունիկեն պարտություն էր թե՛ ադրբեջանական, թե՛ հայկական կողմի համար: Բորիս Ելցինը Կովկաս էր եկել ոչ թե հաշտեցնելու երկու ժողովուրդներին, այլ կյանքի կոչելու հետեւանքներ ունեցող ռուսական կայսրության վերականգնման ծրագիրը, այն է՝ Կովկասի խնդիրների վրա Ռուսաստանի ազդեցության ամրապնդումը: Ըստ էության Ժելեզնովոդսկի կոմյունիկեն ունի խորհրդանշական բնույթ»:*

Կոմկուսի լուծարումից հետո ժողովածուը ներկայացնում է հանրապետության ամենաառաջատար քաղաքական ուժը:

Հոկտեմբերի 16-ին ժողովածուի առաջարկությամբ Ադրբեջանի Գերագույն խորհուրդը ընդունեց *«Ադրբեջանի Գերագույն խորհրդի մշտական գործող մարմնի մասին»* օրենք, ըստ որի ստեղծվում է Ազգային խորհուրդ: Ի դեպ, Գերագույն խորհրդի ներկա կազմի 88 տոկոսը նախկին կուսապարատից ընտրված պատգամավորներն են (թվով 305) եւ «անկախ Ադրբեջան» պատգամավորական խումբը՝ թվով 33 հոգի:

Ազգային խորհուրդը լիովին պետք է փոխարինի Գերագույն խորհրդին եւ ունի այն բոլոր օրենսդրական իրավունքները, որոնց համաձայն կընդունվեն օրենքներ: 50 պատգամավորներից կազմված այդ խորհուրդը պետք է աշխատի ամեն օր, նախագահ Մութալիբովի աշխատասենյակում: 25-ը ներկայացնում են դեմոկրատական բլոկը, իսկ մյուս 25-ը՝ պահպանողական մեծամասնությունը: Այն պատգամավորները, որոնք Ազգային խորհրդի կազմում չեն ընդգրկվել, պետք է հանգստանան: Նրանց կարգավիճակը, աշխատավարձը եւ բոլոր արտոնությունները պահպանվում են: Նրանք ծրագրում են հավաքվել 3-4 ամիսը մեկ անգամ: Ազգային խորհուրդը իրավունք չունի հետ կանչելու նախագահին եւ փոփոխություններ մտցնելու սահմանադրության մեջ:

Իրականում այդ մարմինը կդառնա օրենսդիր փոքր խորհրդարան եւ կլինի անցումային: Նա պետք է պայմաններ ստեղծի բազմակուսակցական ընտրությունների համար: Շուտով կստեղծվի կոալիցիոն կառավարություն: Նախատեսվում է, որ հանրապետության տարածքում կարգելվի ՊԱԿ-ի գործունեությունը, կստեղծվի ազգային անվտանգության համակարգ: Ըստ Մութալիբովի մշակած ծրագրի, Բաքու ժամանած ծովակալ Վլադիմիր Չերնավինի հետ կընդունակվի Կասպյան սեփական նավատորմիղ ունենալու հարցը: Նախատեսվում է ադրբեջանցի պատանիներին այլեւս չզորակոչել խորհրդային բանակ:

Պատրաստեց Դ. ՍՍՍՏՐՅՈՆԸ

Ալեքսանդր Արզումանյանը հանդիպեց Ուաքըրթաունի հայ համայնքի հետ

Երուաքթի օրը, հոկտեմբերի 14-ին, Միացյալ Նահանգների Ուաքըրթաուն (Բոստոնի արվարձան) քաղաքի հայկական Ս. Հակոբ եկեղեցու մշակութային կենտրոնում ԱՄՆ-ում եւ Կանադայում Հայաստանի Հանրապետության լիազոր ներկայացուցիչ Ալեքսանդր Արզումանյանը հանդիպեց տեղի հայ համայնքի հետ:

Պրն. Արզումանյանը հանգամանորեն ներկայացրեց 1990 թ. ժողովրդավարական ուժերի իշխանության գալուց ի վեր վարած քաղաքականությունը, պետական շինարարության, սեփականաշնորհման, կենտրոնի հետ կապերի, արտաքին քաղաքականության, հարեւանների հետ հարաբերությունների, Արցախի հարցերում: Նա հատկապես ընդգծեց ներկա իշխանությունների հաստատուն կամքը՝ Հայաստանում գործնականում հաստատել ժողովրդավարական կարգեր եւ Հայաստանը հետզհետե մտցնել համաշխարհային ընկերակցության մեջ: **«Մենք չենք ակնկալում, որ Արեւմուտքը անմիջապես ճանաչի Հայաստանի անկախությունը,**- ասաց նա: **-Մենք լաք գիտակցում ենք, որ Հայաստանի պարագան բոլորովին տարբերվում է Բալթյան երկրների պարագայից, սակայն եթե համաշխարհային հանրությունը, Արեւմտյան երկրները ճանաչում են Խ. Միությանը, նրանք պարտավոր են հարգել այդ երկրի սահմանադրությունը: Եւ մենք գործում ենք այդ սահմանադրության շրջանակներում: Մենք չենք հակադրվում ոչ միջազգային իրավական նորմերին, ոչ Խ. Միությանը: Դրանով իսկ ակնկալում ենք, որ Հայաստանի ճանաչումը համեմատաբար ավելի դյուրին պետք է լինի»:**

Նա ավելի մանրամասն կանգ առավ Թուրքիայի հետ հարաբերությունների վրա, ընդգծելով, որ այդ երկրի հետ կապերը ընդգրկում են միայն եւ միայն տնտեսական եւ առեւտրի ոլորտները: Հայրենիք-սփյուռք կապերի հարցում Ալեքսանդր Արզումանյանը շեշտեց նոր մոտեցումները, համայնքների հետ կապերին առավել գործնական բնույթ տալը, միաժամանակ գտնելով, որ պետք է վերանայել սփյուռքում գործող քաղաքական կազմակերպությունների գործելակերպը: **«Սփյուռքի քաղաքական կազմակերպությունները չպետք է քաղաքականություն թելադրեն Հայաստանին,**- ասաց նա:- **Հայաստանի պետական քաղաքականությունը որոշվում է Երեւանում»:**

Այնուհետեւ պրն. Արզումանյանը պատասխանեց ներկաներին հուզող բազմաթիվ հարցերի. Հայաստանի քաղաքացիության, այնտեղ սեփականություն ունենալու, իրավերների, Հայաստանի պաշտպանության կազմակերպման, ճանապարհների, եկեղեցու, Հայաստանում տարածվող աղանդների եւ այլնի վերաբերյալ:

«Շնորհակալ եմ, որ համբերությամբ լսեցիք ինձ,- վերջում ասաց պրն. Արզումանյանը.- **ես հասկանում եմ, որ խնդիրներ եղան: Մենք նոր ենք իրար ճանաչում: Դժվար է: Շատ բաներ են փոխվել Հայաստանում: Հիմա բոլորովին նոր որակի հարաբերություններ պետք է ստեղծվեն: Էլ չի լինելու անցյալի պես. դուք մեզ ընկալում եք հին ստereոտիպներով, մենք էլ ենք այդպես ընկալում»:**

Ալեքսանդր Արզումանյանը հոկտեմբերի վերջին կմեկնի Լոս Անջելես՝ հանդիպելու հայ համայնքի հետ, նոյեմբերին՝ Կանադա:

Հարցազրույցը Ս. ՍՍՍՏՐՅՈՆԸ

«Բալկանացումի նշաններ Խ.Միության մեջ»

Այս խորագրի տակ *«Քրիստրն Մայրնս Մոնիթրը»* թերթի (հոկտեմբեր 8) Մոսկվայի թղթակից Բորիսը տպագրել է մի հոդված, ուր անդրադարձնում է Խ. Միության ներքին անկայուն կյանքին: Քաղաքական մանեւրների եւ ՊԱԿ-ի օգնությամբ կազմված վերջին տեղեկությունների համաձայն, երկիրը պատկերվում է որպես մի այլ մոտալուտ Հարավսլավիա:

Այնպես Աբայում տասներկու հանրապետությունների ստորագրած տնտեսական հա-

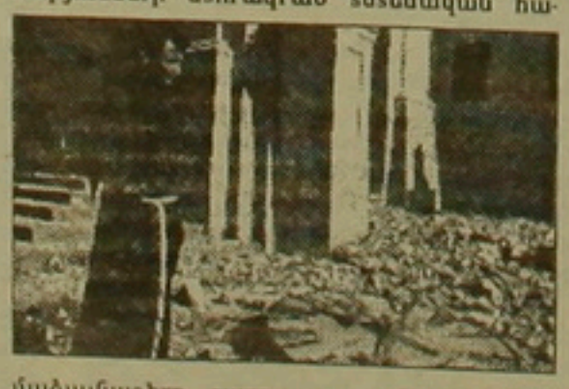

մաձայնագիրը ցարդ ստորագրվել է Բելոռուսիայի, Ուզբեկստանի եւ Ղազախստանի կողմից: Ռուսաստանի հանրապետության նախարարների խորհուրդը մերժել է ճանաչել իր տնտեսական նախարարի ստորագրությունը:

Խ. Միության Գերագույն խորհուրդը իր հոկտեմբերի 8-ի նիստը հետաձգել է մինչեւ հոկտեմբերի 21-ը այն պատճառաբանությամբ, թե բազմաթիվ հանրապետություններ դեռ չեն որոշել իրենց պատվիրակությունների կազմը:

Վրաստանի ներքին կյանքը խոռվված է մնում: Նախագահ Գամսախուրդիայի ուժերը վերջերս կրակ բացեցին ընդդիմության վրա, սպանելով մեկ եւ վիրավորելով 81 հոգու:

Լեռնային Ղարաբաղում զինադադարը չի գործում, հակառակ նախագահներ Ելցինի եւ Նազարբաեւի միջնորդությամբ կայացած համաձայնության:

Անցյալ կիրակի Ռուսաստանի փոխնախագահ Ալեքսանդր Ռուցկոյը հանդիպում ունեցավ Չեչենո-Ինգուշական ինքնավար հանրապետության ղեկավարների հետ, որոնք իրավունքներից զատ պահանջում են նաեւ 1944-ին իրենցից աղօրինաբար խլված հողերը:

Թաթարստանն ուզում է իր ուրույն ազգային բանակն ունենալ: Ռուսական մի պատվիրակություն մեկնեց Թաթարստանի մայրաքաղաք Կազան, փորձելու լուծել տարակարծությունները, որոնց մասն է կազմում նաեւ տարածքային բնական հարստությունների սեփականության հարցը:

Հակառակ այս բոլոր կնճռոտ եւ մտահոգիչ խնդիրներին, թվում է, որպես պատգամավորները ավելի շատ զբաղված են առավել իրենց անձնական հարցերով եւ տարակարծություններով, քան թե հանրապետությունների եւ երկրի խնդիրները լուծելու ծրագրով:

Տեղեկագրի մեջ վախ է հայտնվում, որ իրերի այս ընթացքով կարող են տեղի ունենալ մի շարք նոր իրադարձություններ, օրինակ՝ պետական նոր հեղաշրջում, հանրապետություններում ազգայնական կամ ֆաշիստական իշխանությունների հաստատում կամ ամբողջական անիշխանականություն:

digitised by A.R.A.R.@

Հայոց առաջին նախագահի գերխնդիրը

Աշնանային բարեբեր այս օրերին մեր ժողովուրդը հասատում է իր քաղաքական մտածողության երկու դարձակետերը: Անկախության միակամ վճռից հետո նա որոշում է նաև առաջատարին, ասել է թե նրան, ում վստահում է իր հետագա առաջընթացը: Զուսպ ու կշռադատված Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը տեր է կանգնում մեր դարավոր իղձերին, մենք նրան հանձնում ենք պետական բարձրագույն ինստիտուտը, որի մասին միայն երազել ենք պատմության մեջ: Հայոց առաջին նախագահը բոլորիս տեսադաշտում է գործել, «ափի» մեջ գտնվել ավելի քան երեք տարի, ուստի եւ իրավունք է նվաճել մեր անհուն սերն ու քվեն: Իր երեկվա մրցակիցների նկատմամբ խիստ առավելական հաղթանակը նրան, անշուշտ, թմբիր չի բերելու, եւ նա նրանցից շատերի հետ գործակցելու է: Սա փառաց է եւ աղեղն բրխում է իր առինքնող բնավորությունից: Նա վեր է կանգնած սադրանքներից եւ զգրախոսություններից, որոնցից, ցավոք, չկարողացան զերծ մնալ ընտրաղայքարի մեկ-երկու մասնակիցներ ու կազմակերպիչներ:

Այնուհանդերձ, մենք արքունի ծիրանին չէ, որ նետում ենք հայոց առաջին նախագահի ուսերին, այլ մեր հոգսերի ծանրը, մեր տագնապները, նաեւ այն առկայծող հույսերը, որ կապում ենք իր անվան ու հարազատ հեղինակության հետ, որ ունի միջազգային աստիճան: Ակնհայտ է, որ առաջին փորձություններից պիտի լինի Արցախի չարչրկված հիմնահարցը, որի լուծումը մենք տեսնում ենք քաղաքական հարթության վրա: Տնտեսական սուր ճգնաժամը սեղմում է համագործակցության կայուն ձեւեր որոնել հյուսիսում, սակայն քաղաքական անկախության կորստյան հաշվին արված կես քայլը մեզ կվերադարձնի հնաբիտ կապերին, որից հեռացել ենք մեկընդմիշտ: Տնտեսական հարաբերությունների կարգավորումը անխիտ բոլոր հարեւան հանրապետությունների եւ պետությունների հետ այն հասպի երաշխիքն է, առանց որի անհնար է պատկերացնել հայոց պետականության գոյավիճակը: Որպես կանոն, քաղաքական հարաբերությունների մշակումը միայն հաջորդում է առաջին անհրաժեշտության այս քայլերին: Սա, իհարկե, չի կարելի բերել առարկայական եզրի, որ շատ հաճախ միտումով կիրառում են ընդդիմադիր ուժերը մոտեցումը հանգեցնելով պահանջատիրության ուղղագիծ պայմանի:

Մեր կարծիքով, ժողովրդի ընտրյալի առջեւ ծառացած է խնդիրներից ծանրագույնը, որ երբեւէ ներկայացվել է նրա առաջնորդին պատմության ընթացքում: Վերջին հարյուրամյակի իրադարձությունները շրջել են մեր ազգային հոգը, իսկ ամբողջատիրական համակարգը խաթարել է մեր կյանքի բարոյաբարոյական ընկալումը, պետությունը տասնամյակների մեջ շատ շատերին դարձրել է ակամա օրինազանցներ՝ մարդկային ձեռքը վարժեցնելով շորթության ու հափշտակության՝ ի խրնդիր ընտանեկան հարկի տարական բարեկեցության: Խոսքս մաֆիային չի վերաբերում, որին օրը ցերեկով եւ լույս գիշերով... չենք կարողանում, կամ, ավելի ճիշտ, չենք ցանկանում դեռ գրանցել որոշ պետական կառուցվածքներում տեղորինող կազմակերպություն: Խոսքս վերաբերում է աշխատավոր մարդկանց, մտավորականներին, որոնք այս անուրախ կյանքի առաջին զոհերն են եղել: Գաղտնիք չէ, որ անպաշտպանության զգացումը, անիծյանության երկարաձգումը նոպատավոր վիճակի մեջ ձգեցին հանցավոր տարրերին, շփացրին շատերին, խորացրին բարոյական խաթարման ճեղքվածքը:

Հասարակության հոգեբանական աղաղինումը դժվարին, երկարատեւ ընթացքի կարոտ երեւույթ է, որին ձեռնամուխ պիտի լինենք, եթե ուզում ենք որդեգրվել դեմոկրատիայի պատգամներին: Հիշենք նաեւ, որ հայոց առաջին նախագահը միայնակ ի վիճակի չէ դեղատոմսեր հրամցնելով «բուժել» բոլորիս: Ուրեմն, նեցուկ լինենք նրան եւ օրինականության հաստատման ցանկությունը չշփոթենք դիկտատորական-բռնատեսական հասկացության հետ, որի վախը մեզ փորձում են ներշնչել աղեղն որոշակի շրջանակներ:

Ի վերջո, մենք ենք առաջադրում նախագահին գործունեության գլխավոր ոլորտը, հայ մարդու ազգային նկարագրին ձգտելու ծրագիրը, ուստի եւ ազգովին մղվենք դրա իրագործմանը, որին ձգտում է մեր հոգին:

Սուրեն ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ
բանասիրական գիտությունների թեկնածու

«Նեցուկ կանգնինք ժողովրդավարությանը»

Վերջերս Երեւանում էր գտնվում կիպրահայ գաղութի ներկայացուցիչ, 1981 թվականից Կիպրոսի խորհրդարանի անդամ Արամ Գալայջյանը: Մեր սեփական թղթակից Գայանե Աֆրիկյանը զրույց ունեցավ նրա հետ:

– Ի՞նչ տեղեկություններ կտայիք կիպրահայ գաղութի մասին:

– Կիպրահայ գաղութը կհաշվե 2500 հայ, որոնց մեջ կան իրանահայեր, լիբանանահայեր, սուրիահայեր եւ իրանահայեր, որոնք կուզեն բնակել Կիպրոսի մեջ: Մեր հարաբերությունները այնքան լավ են կառավարության հետ, որ ոչ մեկ դժվարություն կունենանք հայ գաղթականներու հարցով: Գաղութն ունի երեք ազգային վարժարան, ամեն մեկը քաղաքի մեջ: Ուրախ եմ ըսելու, որ առկա երեք ամիս առաջ կրթական նախարարության հետ նոր համաձայնագիր մը կնքեցինք, որով մեր սեփական շենքերուն մոտ իրավունք ստացանք նորակառույց շենք բարձրացնելու: Ասիկա մեծ հաջողություն էր, որովհետեւ կառավարությունը պիտի ըստանձնե այդ նորակառույցներուն ծախսերը: Մեր դպրոցները բոլորովին ձրի են, կառավարությունն է, որ կհոգա ծախսերը եւ՛ ուսուցիչներուն, եւ՛ ամեն ինչին: Աւելցնեմ նաեւ, որ մեր աշակերտությունը երբ նախակրթությունը եւ երկրորդական վարժարան կերթա, կառավարությունը 360 կիպրական ոսկի կտրամադրե յուրաքանչյուրի ծախսերուն համար, որ 800 դոլար կընե:

Կիպրահայ գաղութն ունի երեք եկեղեցի: Կառավարությենե խնդրած եմ 17,5 հազար կիպրական ոսկի, որ մոտ 40 հազար դոլար է, մեր եկեղեցական ծախսերուն համար: Երկրորդական վարժարաններու կողքին ունինք Մելքոնյան կրթական հաստատությունը: Ինչպես գիտեք, հաստատությունը կպատկանի ՀԲԸ Միության, որ կուսանին 17-19 երկիրներե ժամանած ուսանողներ:

– Ի՞նչ կասեիք Ձեր երեսփոխանական պարտականության մասին:

– Երեսփոխանական պարտականության մեջ են այն բոլոր հարցերը, որոնք կվերաբերին հայ գաղութին: Այսինքն կրթական, եկեղեցական եւ քաղաքական զանազան հարցերը: Պետք է ըսեմ, խորհրդարանի մեջ իմ բարձրացրած հարցերս կլուծվեն առանց դրժվարությանց: Երբ 1981 թ. ընտրվեցա երեսփոխան, առաջին գործս եղավ Հայկական ցեղասպանության ճանաչման հետաքննդումը: Եւ հաջողեցանք Ապրիլ 24-ը հիշատակի օր ճանչնալու բանաձեւ մը ընդունիլ, ինչպես նաեւ նույնը պահանջել բոլոր պետություններեն: Փաստորեն Կիպրոսը աշխարհի երկրորդ երկիրն էր, որ կը ճանչնար հայկական ցեղասպանությունը:

– Ինչպիսի՞ն են կիպրահայ գաղութի հարաբերությունները հայրենիքի հետ:

– Մեր գաղութի հարաբերությունները հայրենիքի հետ գերազանց են: Տարիներ ի վեր, 1978-ից, ես Հայաստան այցելած եմ Համազգայինի հրավերով, որով բազմաթիվ արվեստագետներ մշտապես այցելած են Կիպրոս, այդ այցելությանց կենտրոնը միշտ եղած է Մելքոնյան հաստատությունը: Մեր հարաբերությունները օտար երկիրներու դեսպանատուներու հետ նույնպես շատ լավ են:

Հատկապես Արցախի հարցով մենք կազմեցինք խորհուրդ, որոնք ըլլան դաշնակցականներ, ըլլան ոսմկավարներ, լավապես կը-գործակցին: Ուրախ եմ ըսելու, որ համերաշխական մթնոլորտ կտիրե մեր գաղութին ներս:

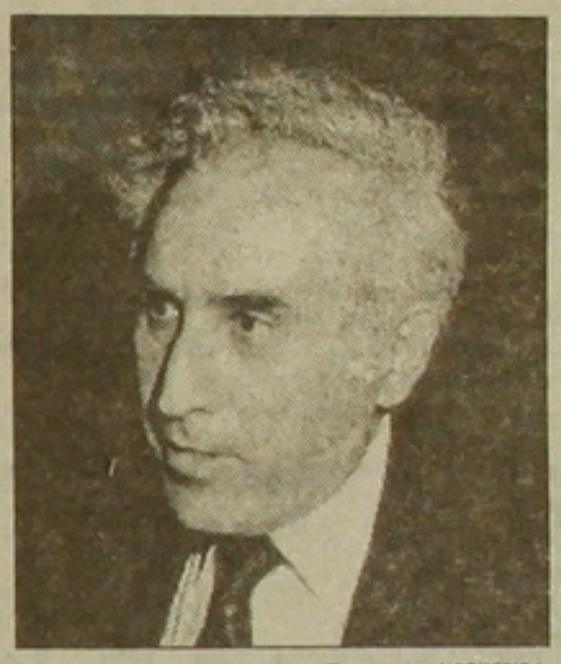

Լուսանկարը՝ Կարո ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ

– Ո՞րն է Հայաստան Ձեր այցելության նպատակը:

– Մենք եկած ենք ուսումնասիրելու կիպրահայ գաղութի 600 հազար դոլար հանգանակությունը լավագույնս ծառայեցնելու հարցերը: Ես տեսակցեցա Գերագույն խորհրդի նախագահ Լ. Տեր-Պետրոսյանի եւ Կարեն Սարգսյանի հետ, մենք այցելեցինք Գյումրի եւ Սպիտակ: Մենք կուզենք մեր հանգանակած գումարը միշտ նպատակին ծառայե:

Ես կհավատամ, որ կիպրահայ գաղութին մեջ տիրող համերաշխական մթնոլորտը ամենուրեք տարածվի: Այսօր հայրենիքը տնտեսական ծանր վիճակի մեջ է, եւ՝ մենք բոլորս ձեռք-ձեռքի տված պետք է գործի լծվինք: Պետք է գործակցինք Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի հետ: Ես ցավով նկատեցի, որ անհիմն քննադատություններ կկատարվին իր հասցեին: Մենք բոլորս պետք է նեցուկ կանգնինք ժողովրդավարության հիման վրա ընտրված իշխանություններուն: ■

Բախթիարի սպանության շուրջ

Սեպտեմբերի 21-ին Փարիզում Սաստի Հինդիի ծերբակալությունը դրամատիկ կերպով վերակենդանացրեց Բախթիարի գործը: Նախ ոստիկանությանը, առյա դասավոր Բրյուգիերին իրանցի «գործարար մարդու» առած խոստովանությունները թույլ տվեցին հավատալ, որ Իրանի նախկին վարչապետի սպանությունը սկզբից մինչեւ վերջ ծրագրված էր եղել Թեհրանի հատուկ ծառայությունների կողմից:

Այս տարվա հունիսի սկզբներին Սաստի Հինդին Թեհրանում Ֆրանսիայի դեսպանատուն ներկայացավ երկու ընկերների հետ: Լինելով Իմի լե Մուլինոյում «Սիֆակ» ընկերության Իրանի ներկայացուցիչը, (ընկերությունը մասնագիտացած է հեռահաղորդակցության բնագավառում), նա ուզում էր դյուրացնել այցագրերի հանձնումը **«հեռահաղորդակցության երկու տեխնիկներին»**, որոնք պետք է ստաժավորում անցնեին Ֆրանսիայում: Հուլիս ամսվա համար երկու այցագիր հանձնվեց պարոնայք **«Քամալին»** եւ **«Նորիանին»**, որոնք մորուքավոր էին, ինչպես շատերը Իրանում:

Այցագրի այդ չօգտագործված խնդրանքները հյուրատոսական արխիվներում մնացին մինչեւ օգոստոսի 8-ին Շահփուր Բախթիարի սպանության բացահայտումը: Ոստիկանությունը սկսեց փնտրել Իրանից վերջին ամիսներին այցագրով եկածներին: Ի վերջո, գտան երկու ենթադրյալ մարդասպաններին՝ Ալի Ռադ Վահիլիին եւ Մոհամեդ Ազադիին եւ հրադարակեցին նրանց լուսանկարները: Ոստիկանությունը հայտնաբերեց Քամալի եւ Նորիանի խնդրագրերը եւ պարզեց, որ, չնայած մորուքին, դրանք Վահիլիի եւ Ազադիի դեմքերն են: Անմիջապես նրանց երաշխավորը՝ Սաստի Հինդին, հայտնվեց ոստիկանության ուշադրության կենտրոնում, մանավանդ, որ Հինդին անձանոթ մարդ չէ Ֆրանսիայում: 1974-ից ի վեր նա պարբերաբար եղել է այդ երկրում: Իսլամական հեղափոխությունից հետո նա ներկայացել էր որպես **«Իմամ Խոմեյնիի զարմիկ»** եւ մինչեւ 1986 թվականը ղեկավարել Իրանի իսլամական հանրապետության ռադիոհեռուստատեսության ազգային ընկերության Փարիզի գրասենյակը: 1981-1986 թթ. Հինդիին կասկածել էին Ֆրանսիայում իսլամականների կատարած մահափորձերից յուրաքանչյուրի ժամանակ (1984-ի փետրվարին սպանեցին իրանցի միապետական գեներալ Օվեյսիին, 1985-86 թթ. ռումբերի պայթեցումներ եղան Փարիզում): 1986-ին Իրան վերադառնալուց հետո Հինդին սկսում է բիզնեսմենի կարիերա եւ բազմապատկում դեպի Ֆրանսիա կատարվող այցելությունները: Վերջին ուղեւորությունը նրա համար ճակատագրական եղավ:

Այս տարվա օգոստոսին Փարիզ վերադառնալիս նա հանդիպված էր, որ Վահիլիի եւ Ազադիի օգտին իր միջամտությունը անկատար է անցել: Սակայն ամիջապես հայտնվեց ոստիկանության խիստ հսկողության տակ: Ձերբակալությունից հետո նա բավական շատ խոսեց: Պարզվեց, որ Իրանի փոստի, հեռագրի եւ հեռախոսի նախարար Մոհամեդ Քարազին էր իրեն խնդրել (առանց որեւէ բացատրության) Ֆրանսիա մտցնել այդ երկու մարդկանց: Այդ առաքելության մասին Հինդիի հետ խոսել էր նախարարի անձնական խորհրդականներից մեկը՝ Հուսեյն Շեյխ Ալքարը: Տարաբաղդությունն այն էր, որ **«հեռահաղորդակցության տեխնիկներին»** առանց կասկած հարուցելու Ֆրանսիա մտցնելու համար ճիշտ կլինեն, որ խնդրողը լիներ մի վստահելի միջնորդ:

Գործողության ղեկավարման կենտրոնի՝ Թեհրանի եւ դրա իրագործման վայրի՝ Փարիզի միջեւ կա երկու բազա՝ Սամբուլը եւ Ժնեւը: Սամբուլում, գլխավորապես Լալեմի քաղամասում, բնակվում է մի քանի հարյուր հազար մարդուց բաղկացած իրանցիների համայնք: եւ այդ քաղամասը եւրոպայի համար Իրանի հատուկ ծառայությունների հիմնական բազան է: Այդտեղ էր, որ հուլիսի վերջերին խարդախներից կեղծ անձնագրեր գնվեցին Ալի Քայայի եւ Սուսա Քոյերի անուններով, որոնցով Վահիլին եւ Ազադին օգոստոսի 10-ին փորձեցին թափանցել Շվեյցարիա: Այս երկրում իրանցիները ՄԱԿ-ի իրենց ներկայացուցիչներն ունեն Ժնեւում եւ դեսպանատուն՝ Բեռնում: Այդտեղից է, որ գործակալներ են ուղարկվում եւրոպայում իրանական ընդդիմադիր շարժումների մեջ թափանցելու համար: Դրանցից մեկն է Ֆերեյդուն Բուահմադին, որը վստահելի անձ էր դարձել Շահփուր Բախթիարի մոտ: Մասնագետներն ասում են, որ դա հեռակա վերահսկողություն է:

Հիշյալ բոլոր մանրամասնությունները հիմա հայտնի են Ֆրանսիայի պետության բարձրագույն պարտներին, որտեղ այլեւս չեն կարող անտարբեր մնալ:

«Լ' Էքսպրես»

Աղջան ճանաչեց իր հանցակցին

Թվում է, այլեւս ոչինչ հնարավոր չէ ավելացնել 1981 թ. մայիսի 13-ին Սուրբ Պետրոսի հրապարակում Հռոմի պապի դեմ կատարված մահափորձի վերաբերյալ քննչական գործին: Ալի Աղջան, որը կրակել էր Հովհաննես Պողոս 2-րդի վրա, ցմահ բանտարկված է Ասկոլի-Պիչենոյի բանտում:

Բայց թուրք մոլագարը ուր որ է կհիշեցնի իր մասին նոր «անկեղծությունով»: **«Բուլղարական հետքը»** վաղուց մատնակալել է, իսկ խորհրդային հատուկ ծառայությունների բացարձակ անմեղսունակությունը ոչ ոքի մոտ արդեն կասկած չի հարուցում: Եվ ի՞նչ է արդյոք ուզում Ալի Աղջան: Նա փորձում է նորից խաղաթղթերը բաժանել. մի կողմից իր նկատմամբ ուշադրություն գրավել, հետաքրքրություն առաջացնել, մյուս կողմից էլ՝ նորից ձգել առանց այն էլ ձգձգված քննությունը:

Այս օրերին նորից խոսք գնաց ինչ որ թուրքի՝ Օրալ Չելիկի մասին, որն այն առավոտյան, տաս տարի առաջ, նույնպես եղել է Սուրբ Պետրոսի հրապարակում եւ Աղջայի ասելով՝ իբրեւ թե իր կրկնորդն է եղել: Գոյություն ունի սիրողական մի լուսանկար, որի վրա երեւում է սեւ շորերով կասկածելի մի անձնավորություն, որն էլ, Աղջայի պնդմամբ, հենց ինքը՝ Օրալ Չելիկն է: Բայց ինչպես հայտնի է, Հռոմի պապի վրա երրորդ կրակոցը չի լսվել, ոչ էլ հրապարակում գտնվել է երրորդ պարկուճը: Նշանակում է, Չելիկը չի կրակել, բայց եղե՞լ է արդյոք նա կրկնորդ: Աղջայի պնդումները, որ գոյություն ունի հանցակից, պահանջում է նոր լրացուցիչ հետաքննություն:

Երկար որոնումներից հետո իտալական ոստիկանության գործակալները կասկածի տակ են առել Ֆրանսիայում՝ Վերալի բանտում պատիժը կրող 31-ամյա թուրք Աբես Բեդրիին, որը բանտարկվել է թմրադեղերի մաքսանենգության համար: Շատ արտաքին նշաններով Բեդրին նման է Չելիկին: Ոստիկանության տվյալներով, իսկական Բեդրին վերջերս է ազատվել ավստրիական բանտից: Ոստիկանների տրամաբանությունը հասկանալի է. միեւնույն մարդը չի կարող միաժամանակ երկու բանտերում գտնվել, այն էլ՝ տարբեր երկրների: Սկսեցին ստուգել մեկնակերտը, ըստ որի «Ֆրանսիական» Բեդրին հենց ինքը՝ Օրալ Չելիկն է:

Հռոմի Թեռիբիա բանտում շուտով տեղի ունեցավ Բեդրիի եւ Աղջայի առերեսումը: Աղջան ներկայացված երեք բանտարկյալներից անմիջապես մատնացույց արեց Բեդրիին: **«Ես չեմ կասկածում, սա Օրալ Չելիկն է»,**- հայտարարեց նա:

Բեդրին ամեն ինչից հրաժարվում է, նա ոչինչ չի լսել Չելիկի մասին եւ Աղջային առաջին անգամ է տեսնում: Քննիչներն արդեն վարժվել են Աղջայի հնարքներին, բայց, այնուամենայնիվ, նրանք ստիպված կլինեն այս անգամ հաստատել կամ ժխտել նրա ասածները, որն իրեն մի անգամ հայտարարել է նույնիսկ... «Քրիստոսի որդի»:

Ինչ վերաբերում է Աբես Բեդրիին, որը շուտով պետք է ազատվեր Վերալի բանտից, քանի որ պատժաժամկետը լրացել էր, հիմա ստիպված կլինի գտնվել բանտախցում՝ այս անգամ նախաքննության համար: Ինչպես տեսնում ենք, Հովհաննես Պողոս 2-րդի՝ տաս տարվա վաղեմություն ունեցող մահափորձի քննությունը կարող է տանել հետաքրքիր շարունակություն: ■

digitised by A.R.A.R.@

Արաբական աշխարհ. պատերազմ, դեմոկրատիա, խաղաղություն

Իր խայտաբղետ հակասություններով Մերձավոր Արևելքը միշտ էլ զսնվել է գերհզոր տերությունների ուշադրության կենտրոնում: Աշխարհագրական դիրքով եւ բնական պաշարներով ունենալով ստրատեգիական նշանակություն, այս երկրաշրջանը կարծես թե դարձել է համաշխարհային մրցակցության կիզակետ: Պատերազմների եւ խաղաղության շրջանների հերթափոխումը, անընդհատ լարվածության սրումը ձեռնտու էր իրենց շահերը հետապնդող տերություններին, որոնք դրանով հնարավորություն էին ստանում ազդել Մերձավոր Արևելքի ներքին եւ արտաքին քաղաքականության վրա՝ միաժամանակ զգացնել տալով իրենց գոյության անհրաժեշտությունը:

ԽՍՀՄ-ում եւ Արեւելյան Եւրոպայում տեղի ունեցած իրադարձությունները իրենց ազդեցությունը թողեցին ամբողջ աշխարհի, մասնավորապես, արաբական երկրների վրա: Փոխվեցին ուժերի միջեւ հարաբերությունները, որը որոշես հետեւանք ունեցավ քաղաքական ուժերի նոր դասավորվածություն: Վարշավյան բլոկի փլուզումը, ԽՍՀՄ-ի տնտեսական ու քաղաքական բուլացումը,

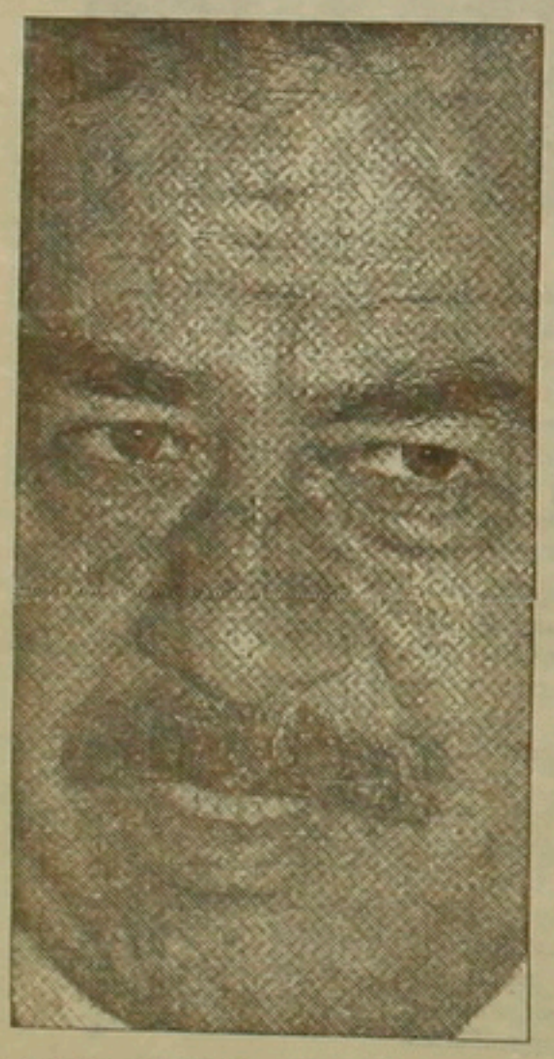

Սադդամ Հուսեյնի ջախջախիչ պարտությունը ԱՄՆ-ին դարձրին անանխաղեղ ազդեցություն ունեցող ուժ Մերձավոր Արեւելքում: Միացյալ Նահանգների առջեւ այժմ մի գերխնդիր է կանգնած՝ կայուն խաղաղություն հաստատել երկրաշրջանում, որն ավելի կամրապնդի նրա դիրքերը եւ հնարավորություն կտա վայելել հաղթանակի պտուղները: Բայց Մերձավոր Արեւելքում հակասությունները այնքան են կարծրացել ժամանակի ընթացքում, իսկ պրոբլեմները այնքան ցավոտ են, որ լուծում գտնելն ավելի դժվար ու բարդ կլինի ԱՄՆ-ի համար, քան իրաքյան բանակ ջարդելը: Այս պատճառով է, որ Նահանգների սրի նման հաստ քաղաքականությունը փոխվեց պրեսական քարտուղար Բեյքերի ծանր ու խուսանավող աշխատանքով:

Մերձավոր Արեւելքի խնդիրները սկսել են նոր մոտեցումներ պահանջել, որովհետեւ բոլորը հաջ գիտակցում են, թե ինչ կլինի, եթե երկրաշրջանում առայժմ միակ կայունացնող գործոն հանդիսացող Միացյալ Նահանգների անընդհատ աճող ազդեցության ալիքն անցնի: Բոլոր հակամարտությունները, հետեւաբար եւ նոր պատերազմի վտանգը կմնան, եթե խնդիրների լուծման նոր կառուցվածքների որոնումները, որոնք պիտի հակակշռի դեր ստանձնեն արաբական աշխարհում հակասությունների առաջացման օբյեկտիվ եւ սուբյեկտիվ պատճառներին, անարդյունք մնան: Այս պատճառով կարեւոր է խորքից ուսումնասիրել Ծոցի ճգնաժամի հիմնապատճառները, որոնց արմատներն ընկած են բուն արաբական հասարակության եւ երկրների ներքին քաղաքական կառուցվածքների մեջ: Դեմոկրատիայի բացարձակ բացակայություն, քաղաքականության անջատվածություն, վախ դեպի հետադիմությունները այլախոհության համար, հարստության եւ ազգային եկամտի անհամաչափ բաշխում՝ ահա արաբական երկրներում տիրող վարչակարգերին բնորոշ հատկությունների ոչ ամբողջ ցանկը:

Արաբական երկրներում ուսումնասիրողներն առանձնացնում են վարչակարգերի երեք ձեւ՝ ավտորիտար, ավանդական միապետական եւ կիսալիբերալ (կիսազաստական): Ավտորիտարիզմի փայլուն օրինակներ են Սիրիան, Իրաքը, որտեղ Սադդամ Հուսեյնը եւ Հաֆեզ Ասադը իրենց ձեռքերում են կենտրոնացրել ողջ օրենսդիր եւ գործադիր իշխանությունները եւ ոչնչացրել են ընդդիմությունները: Իրաքն ու Սիրիան հաճախ անվանվում են արաբական աշխարհի ռումինիաներ կամ բաասական միապետություններ, որտեղ ծաղկում է անհատի պաշտամունքը: Կառավարության կողմից ուժի գործադրումը սեփական քաղաքացիների նկատմամբ սովորական երեւույթ է դարձել այս երկրներում: Այն հիշ թե շատ դեռ պահպանվել է նաեւ մեզ մոտ: Ասադն ու Հուսեյնը ծագում են ոչ հայտնի գյուղացիական ընտանիքներից, երկուսն էլ անցել են Բաաս կուսակցության գաղտնի քաղաքական դպրոցը, երկուսն էլ վստահ են, որ կուսակցությունն այն միջոցն է, որը պետք է վերահսկի պետական օրգանները: Որպեսզի դառնան անխոցելի, նրանք իրենց շրջապատել են հետախուզական լայն ցանցով եւ իրենց տոհմերի հավատարիմ անդամներով: Հուսեյնի մոտ դրանք Տակրիտներն են, Ասադի համար՝ Սլավիները:

Վարչակարգերի գաղափարական հիմքը բաասիզմն է, որը պաշտպանում է արաբ մեծ ազգի ստեղծումը որպես ազատության վերջնական արտահայտություն եւ արաբական զարթոնքի իրագործում: Գաղափարախոսությունն ուժեղ է եւ բազմաթիվ անդամներ ունի ոչ միայն Սիրիայում ու Իրաքում, այլեւ՝ Լիբանանում, Մավրիտանիայում, Յեմենում եւ այլուր: Հուսեյնը արաբական աշխարհում հանդես է գալիս որպես արաբների ազատարար եւ իսլամի պաշտպան: Նրան հատուկ է որոշումներ կայացնելու անհատականացված ձեւը եւ ընդհանրապես խորհուրդներ չընդունելու մեթոդը: Այս առումով Հաֆեզ Ասադը մի փոքր լոյալ է: Պատասխանատվության եւ հավատարմության բացարձակ բացակայությունը Իրաքի ներքաղաքական կյանքում բացատրում է այն հեշտությունը, որով Սադդամը իր երկիրը ներքաշում էր կործանիչ պատերազմների մեջ:

Չնայած մի շարք նմանություններին, Ասադի եւ Հուսեյնի միջեւ բացահայտ է անձնական բնամությունն ու անհաշտ մրցակցությունը: Սրանք են Իրաքի հանդեմ Սիրիայի բռնած դիրքի պատճառները Իրանի եւ Քուվեյթի հետ պատերազմների ժամանակ: Իրաքի ռազմական բուլությունը գեռքաղաքական առումով անբարենպաստ է Սիրիայի համար, որն Իսրայելի դեմ, փաստորեն, մենակ մնաց: Գեռքաղաքական մրցածելակերտն ու շահերը իրենց տեղը զիջեցին երկու ղեկավարների անձնական բնամության առաջ: Սիրիան կարծես թե ավելի շատ ակնկալիքներ ունի ԱՄՆ-ից, քան այն դրամական պարգեւները, որ ստացավ Քուվեյթի ազատագրման համար, բայց միշտ պետք է հիշի, որ երկրաշրջանում նա չի կարողանա, գոնե մոտ ապագայում, գրավել Իսրայելի կամ Թուրքիայի տեղը, որոնց հետ Միացյալ Նահանգներն ունեն ստրատեգիական նշանակության համաձայնագրեր:

Մի խոսքով, անհատի պաշտամունքի, կառավարողի անձնական նախընտրության, անընդհատ հետադիմությունների պայմաններում, երբ չկա քաղաքական պատասխանատվություն եւ սահմանափակ իշխանություն, տոտալիտար վարչակարգով երկրներում ամենաշատը տպավորվում են ընտրությունների փոփոխման մի քանի ձեւեր եւ բազմակուսակցական մի ինչ-որ համակարգ, որը կիսկվի կուսակցության, բանակի եւ գաղտնի ծառայությունների կողմից:

Արաբական երկրներում վարչակարգի ձեւերից մեկը՝ բացարձակ միապետությունը, հիմնականում ներկայացվում է նավթային խմբիշխանություններով (օլիգարխիաներով)՝ Պարսից ծոցի շրջանի թագավորություններով եւ Սաուդյան Արաբիայով: Այս երկրներում օրենսդիր եւ գործադիր իշխանությունները գտնվում են մեկ ընտանիքի ձեռքում: Բացառությամբ այսօրվա Քուվեյթի, Սաուդյան Արաբիայի պետական կառույցները համարյա ամբողջությամբ կրկնվում են Ծոցի փոքր իշխանություններում, որտեղ ուժը պատկանում է նրան, ով կարողանում է հաջողությամբ խուսանավել ուժեղ տոհմերի եւ ընտանիքների, կրոնական եւ աշխարհիկ խմբավորումների միջեւ: Ամենաբնորոշ օրինակը Սաուդյան Արաբիայի թագավոր Ֆահդ բն Աբդուլ-Ազիզն է, որն առայժմ անառարկելի հեղինակություն է համարվում գահի վրա:

Նավթային օլիգարխիաները չեն հանդուրժում քաղաքական կազմակերպության որեւէ ձեւ: Այն ամենը, ինչը, թեկուզ հեռավոր, կարող է քաղաքական ընդդիմության նմանվել, խեղդվում է ծնողում, գրնվում կամ չեզոքացվում է նավթային դոլարների միջոցով: Արաբ մտածողների, գրողների, թերթերի ու ամսագրերի մեծ մասը ֆինանսավորվում է նավթով հարուստ կառավարությունների կողմից: Որոշումների կայացման մեջ վերջին խոսքը, բոլոր դեպքերում, պատկանում է թագավորին կամ ամենաազդեցիկ արքայազներին, չնայած պետության մեջ առանցքային պաշտոնատարները եւ ուլեմները (հոգեւոր առաջնորդները) մասնակցում են կարեւոր որոշումների կայացմանը:

Ինչպես ավտորիտար, այնպես էլ միապետական վարչակարգերի առաջին հենասյուները ռազմական մեքենան եւ գաղտնի ծառայություններն են: Սաուդյան Արաբիայում դա ալ-հարաս ալ-վատանին է՝ ազգային գվարդիան, որը հակակշիռ է կանոնավոր բանակին եւ պահպանում է վարչակարգի աղահովությունն ու Սաուդների տունը: Նույն դերն ունեն Սիրիայում սաբայա ալ-դիֆանը (պաշտպանության ջոկերը), իսկ Իրաքում՝ Հատուկ հետախուզական բաժինը մուխաբարաթի (հետախուզական կոմիտե)

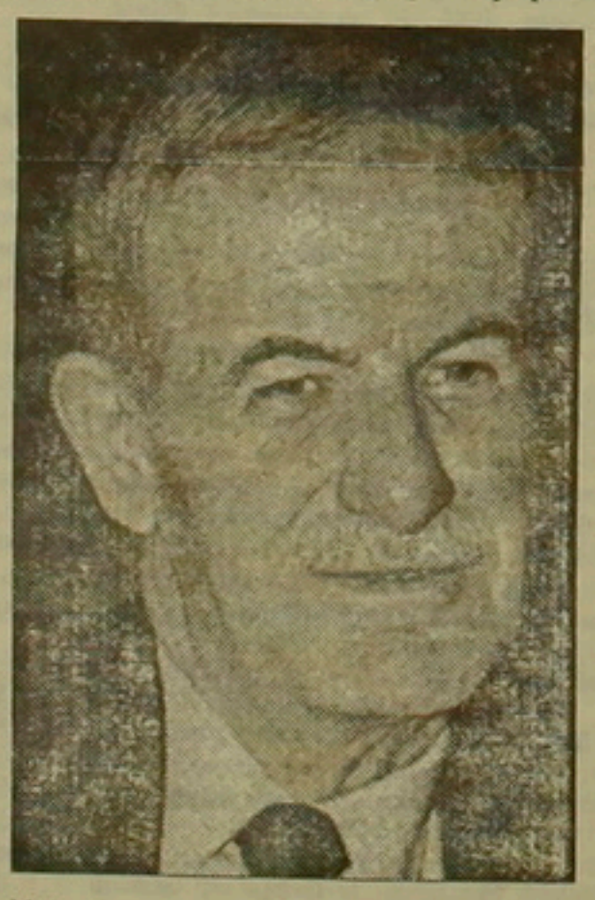

հետ:

Ծոցի երկրների քաղաքական կյանքի միօրինակությունից դուրս է մնում միայն Քուվեյթը, որտեղ պատերազմից հետո վերահաստատված ալ-Սաբահ վարչակարգը սիրված է գնալ քաղաքական համակարգի լուրջ փոփոխությունների: Դեռ պատերազմից առաջ էին ձայներ հնչում, իսկ այսօր արդեն ընդդիմությունը բարձրաձայն պահանջ է դնում էմիրության վերափոխումը սահմանադրական միապետության, որը պիտի կարգավորվի բազմակուսակցական պառլամենտով: Բնակչության մի մասը, որ իր հողում պայքարել էր Իրաքի դեմ, ատելությամբ է լցված դեպի էմիրը, որն իր շքախմբով աղահով վայրում էր՝ Տաիֆում (Սաուդյան Արաբիա): Կկարողանա՞ արդյոք էմիրը հաշտության եզրեր գտնել ընդդիմության հետ: Այն կարծիքն է տիրում, որ Քուվեյթի էմիրը, Ծոցի մնացած կառավարությունների նման, հազիվ թե գնա քաղաքական կյանքի լիբերալացման եւ կնախընտրի դարերով փորձված ճնշման մեթոդը: Թե որքանով դա կհաջողվի նրան, ցույց կտա ժամանակը:

Արաբական կիսալիբերալ վարչակարգերով պետություններում կառավարությունները կիսաբաց են արել դռները քաղաքական կյանքում մրցակցության եւ սահմանափակ իշխանության առջեւ: Դեմոկրատիան ամուր հիմքերի վրա է եզիպտոսում, նորելուկ մանուկի քայլեր է անում Հորդանանում, որտեղ դեմոկրատների հաղթանակի առաջին գագաթը 1989 թ. նոյեմբերյան պառլամենտական ընտրություններն էին: Միակուսակցական վարչակարգերը Ալժիրում եւ Թունիսում նահանջեցին դեմոկրատիայի առաջ: Այս երկրներն ունեն մի շարք ընդհանուր գծեր. հիմնականում վերեւից տրված դեմոկրատական ազատություններ, միանգամից եւ ուժեղ քաղաքականացված զանգվածներ եւ օրեցօր հզորացող իսլամական խմբավորումներ: Թե որն է այս խմբերի հաջողության գաղտնիքը՝ արդեն առանձին խոսակցության թեմա է: Կիսալիբերալ վարչակարգերի գլխավոր բնամին տնտեսական դժվարություններն են, որոնք կարող են ցնցել բազմակուսակցական կառուցվածքների հիմքերը:

Որ հասարակական կարծիքը սկսել են հաշվի առնել որոշ պետություններում եւ որ ժողովուրդը կարող է իր խոսքն ասել ու հաճախ պարտադրել կառավարություններին, ցույց են տալիս Իրաք-Քուվեյթ պատերազմի օրերի իրադարձությունները:

Դիվանագիտության մեջ Հորդանանի Հուսեյն թագավորը հայտնի է որպես մի գործիչ, որը հաջողությամբ կարողանում է խուսափել քաղաքականության դավադիր ալիքներից: Պատերազմի սկզբում նա իրեն հեռու պահեց հակաիրաքյան կոալիցիայից, միաժամանակ չխրախուսեց Իրաքի ագրեսիան: Բայց երբ Սադդամ Հուսեյնը կարողացավ շահել բեդվինական ծագում ունեցող (անապատի բնակիչներ) հորդանանցիների եւ պաղեստինցիների համակրանքը, թագավորը ստիպված էր մի փոքր թեքվել դեպի Իրաքը՝ հաշ գիտակցելով, որ Վաշինգտոնը հազիվ թե նեղի այդ քայլի համար:

Նույն հանրային կարծիքն էր, որ Մարոկոյի թագավոր Հասան 2-րդին ստիպեց 1991 թ. փետրվարի սկզբներին բույլ տալ պրոիրաքյան հզոր ցույցեր, իսկ Ալժիրն ու Թունիսը հանդես եկան Իրաքի հետ միասնության կոչերով:

Քաղաքական դեմոկրատացման փորձերը իսլամական երանգ ունեն: Տոտալիտար բացարձակ իշխանության վարչակարգերի դեմ ավելի ու ավելի շատ են հանդես գալիս իսլամական արմատականները: Թունիսում Զարթոնք շարժում (Հարաքաթ ալ-նահդա), Ալժիրում՝ իսլամական փրկության ճակատ եւ Հորդանանում իսլամական եղբայրներ անունները հաճախ նույնացվում են դեմոկրատիայի հետ:

Վերջում անհրաժեշտ ենք համարում անդրադառնալ այն հարցին, թե ինչո՞վ է պայմանավորված Սադդամ Հուսեյնի հաջողությունը արաբ հասարակ ժողովրդի մեջ: Դիտորդները նշում են մի շարք պատճառներ. արաբներն այս պատերազմը դիտում էին որպես արաբա-ամերիկյան առաջին պատերազմ, կրոնական միասնության առկայություն, ազգային ինքնագիտակցության աճ եւ այլն: Այս բոլորի միջից առանձնացնում ենք մեկը. Հուսեյնը ձեռնոց նետեց Իսրայելին: Այդ քայլը արաբների մոտ ընկալվեց որպես նրանց վրա ծանրացած մի սատանու քվոյի խախտման փորձ: Արաբները հոգեբանորեն ճնշված են Իսրայելի հետ հաստատված սատանու քվոյից, որն անընդհատ հիշեցնում էր նրանց պարտված լինելը: Եթե Միացյալ Նահանգները չկարողանան հաշտության բանակցությունների սեղանի շուրջ նստեցնել Իսրայելին եւ նրա արաբ թշնամիներին, հարթեցնել նրանց եւ հենց արաբների միջեւ խոր արմատներ ունեցող վիրավորանքները, ապա նրա ռազմական հաղթանակից շատով ոչինչ չի մընա: Այս բանը շատ լավ են հասկանում Վաշինգտոնում, որը ոչ մի միջոցի առջեւ կանգ չի առնում՝ ստիպելու կողմերին իր նպատակին հասնելու համար: Իսրայելին տրամադրվելիք 10 միլրդ. դոլար վարկի հետաձգումը դրա վառ ապացույցն է: Հետպատերազմյան ներկա շրջանը լայն հնարավորություններ է տալիս բանակցությունների համար, որոնց ձախողումը կնշանակի մոտ ապագայում նոր պատերազմ:

Արաբական երկրներում կատարվող իրադարձությունները, մասնավորապես, Ծոցի ճգնաժամին առնչվող խնդիրները եւ դրանց լուծման հարցերը լուրջ ուսումնասիրությունների կարիք են զգում ոչ միայն այն պատճառով, որ այդ շաղիկը շատ մոտ է մեր մարմնին, որ քախումներից առաջացած ալիքները կարող են մեզ էլ ցնցել, այլեւ՝ Հայաստանում կուտակված համանրման մի ամբողջ խումբ շուտափույթ լուծման կարիք զգացող պրոբլեմների գոյության պատճառով: Տնտեսական խոր ճգնաժամ, տոտալիտարիզմից դեպի դեմոկրատական հասարակություն անցումային շրջան, Արցախյան հարցում հաստատված ոչ կայուն սատանու քվո. ահա դրանցից մի քանիսը:

Սարգիս Բաղդասարյան

digitised by A.R.A.R.@

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆԱԽՕՐՅԱԿԻՆ

Թուրքական իրականության վերջին երեք տասնամյակների փորձը ցույց է տալիս, որ զինվորական հեղաշրջումները երկրում օրինաչափություն են դարձել: Ընդ որում, բանակը իշխանություններին միջամտել է յուրաքանչյուր տասը տարին մեկ: Թերևս դա է պատճառը, որ 1990 թ. սեպտեմբերի 12-ի վերջին հեղաշրջման 10-ամյակին, չնայած նախագահ Թուրգուտ Օզալի հավաստիացումներին, թե հեղաշրջման սպառնալիքը երկրում վերացվել է, այնուամենայնիվ, բուրգական հասարակայնությունը մտավախություն էր արտահայտում, իսկ միջազգային ասպարեզում ուշ-ուշով հետևում էին երկրում իրադարձությունների զարգացմանը: 10 տարի անց հեղաշրջման որևէ փորձ բանակի կողմից թեև չկատարվեց, բայց փոխարենը քաղաքական իրավիճակը երկրում խիստ սրվեց, որի հետևանքով բուրգական վարչակարգը հայտնվեց ճգնաժամի շեմին: 1990 թվականի ընթացքում հրաժարական տվեցին երկու արտգործնախարարներ, պաշտոնից հեռացան պաշտպանության երկու նախարարներ և բանակի գլխավոր շտաբի պետը: Իսկ 1 տարի անց՝ 1991 թ. հունիսի 16-ին *«Մայր Հայրենիք»* կուսակցության հերթական, երրորդ համագումարից հետո Մեսութ Յըլմազը գլխավոր նախագահի պաշտոնում փոխարինեց Յըլդրըն Աֆրուլուքին: Այսպիսով, Աֆրուլուքի կառավարությունը հրաժարական տվեց: Երկրում ընդունված կարգի համաձայն Յըլմազը, որպես կառավարող կուսակցության գլխավոր նախագահ, կազմեց նոր կառավարություն: Սակայն, ինչպես կուսակցությանը, այնպես էլ երկիրը ճգնաժամից դուրս բերելու փորձերն աղարդյուն անցան: Իշխանության գլուխ գալուց ընդամենը մի քանի ամիս հետո Յըլմազի կառավարությունը սպիտված նշանակեց վաղաժամկետ ընդհանուր պառլամենտական ընտրություններ, որոնք կկայանան հոկտեմբերի 20-ին:

1980 թ. սեպտեմբերի հեղաշրջումից հետո Թուրքիայում իշխանությունն անցավ զինված ուժերի հրամանատարության ձեռքը: Գլխավոր շտաբի պետ Քենան Էվրենի ղեկավարությամբ կազմավորված Ազգային անվտանգության խորհուրդը 1981 թ. հրապարակեց *«Դեմոկրատական կարգերի անցման»* վերաբերյալ ծրագիր, որը նախատեսում էր երկրում վերականգնել կառավարման պառլամենտական համակարգը:

1982 թ. գեներալ Քենան Էվրենը մեջլիսի կողմից ընտրվեց հանրապետության նախագահ, վայր դնելով զինվորականի իր լիազորությունները: Շուտով նրան հետևեցին այլ զորահրամանատարներ: Այսպիսով, քաղաքական ասպարեզում հայտնվեցին նորաստեղծ մի շարք կուսակցություններ, պաշտոնաթող զորահրամանատարների գլխավորությամբ: 1983 թ. նրանց միացավ նաև Թուրգուտ Օզալի կողմից կազմավորված «Մայր Հայրենիք» կուսակցությունը, որն էլ բացահայտ առավելության հասավ մյուսների հանդեպ նույն քրվականին կայացած մեջլիսի ընտրություններում, գալով իշխանության գլուխ: Զինվորական վարչակարգի պաշտերով նախկին զինվորականների կողմից ստեղծված կուսակցություններն ընտրություններից որոշ ժամանակ անց ասպարեզից հեռացան: Թուրգուտ Օզալի հաղթանակն ընտրություններում ցույց տվեց կուսակցական նախկին գործիչներին ասպարեզից հեռացնելու, նրանց փոխարեն պաշտոնաթող զորահրամանատարներին որպես քաղաքական գործիչներ առաջ քաշելու, «քաղաքացիական իշխանությունը» նրանց հանձնելու, նրանց ղեկավարության տակ գտնվող կուսակցությունների գործունեության միջոցով սահմանադրական պառլամենտական սիստեմը երկրում վերականգնելու փորձերի սնանկությունը:

Իշխանության գլուխ գալով, Օզալի կառավարությունը նկատելիորեն ամրապնդեց Թուրքիայի կապերն ԱՄՆ-ի հետ, շնորհիվ դրա լուծեց Թուրքիայի վարկավորման հարցը, աղա հագնցրեց բուրգական շուկան անհրաժեշտ ապրանքներով: Բայց, քանի որ դա պայմանավորված էր արտաքին տնտեսական օգնությամբ, հետևաբար Թուրքիայի պարտքը կարճ ժամանակամիջոցում խիստ աճեց, իսկ բուրգական լիրայի արժեզրկումը հասավ ահռելի չափերի: Այնուամենայնիվ, Օզալին հաջողվեց Թուրքիայում կատարել դրական որոշակի տեղաշարժեր: Դրանց հետ միասին, ասելիքանաբար տեղի ունեցավ վերադարձ դեմոկրատական կարգերին: Դրա լավագույն ապացույցը Սուլեյման Դեմիրելի, Բյուլենթ Էջեվիթի, Ալփարսլան Թյուրքեշի, Նեջմեթդին Էրբաքանի նման գործիչների՝ իրենց կուսակցությունների վերականգնումն էր առդեն նոր անվանումներով: Ստեղծվեց նաև Սոցիալ-դեմոկրատական ժողովրդական կուսակցությունը Էդդալ Ինյոնյուի գլխավորությամբ: Օգտվելով առիթից նշենք, որ միայն վերջերս հայտնի է դարձել, թե Թուրգուտ Օզալը 1983 թ. ընտրություններում վայելել է ԱՄՆ-ի վարչակարգի աջակցությունը: Համենայն դեպս, նրա կուսակցությունն ընտրություններում վաստակել էր ձայների 45 տոկոսը:

Մեջլիսի հաջորդ ընտրությունները կայացան 1987 թ.: Օզալն այս անգամ ստիպված էր մրցակցել ոչ թե պաշտոնաթող զինվորականների, այլև միջկուսակցական պայքարի հսկայական փորձ ունեցող քաղաքական անվանի գործիչների հետ, որն էլ նրա մոտ որոշակի մտավախություններ էր առաջացրել: Սակայն կառավարող կուսակցության գործունեության հանդեպ երկրում տիրող դժգոհությամբ հանդերձ, այդ գործիչները, ընդհանուր առմամբ, ընտրողների վստահությունը չէին վայելում, քանի որ նրանք սեպտեմբերի 12-ի հեղաշրջման նախօրյակին բացարձակ անճարակություն էին դրսևորել երկիրը փակուղուց դուրս բերելու գործում: Այնուամենայնիվ, Օզալը որոշակի փոփոխություններ մտցրեց ընտրական օրենքի մեջ, սանձալով ձայների 36 տոկոսը, աղահովեց «Մայր Հայրենիք» կուսակցության հաղթանակը իշխանության համար մղվող պայքարում: Սոցիալ-դեմոկրատական ժողովրդական կուսակցությունը, որ առաջին անգամն էր մասնակցում ընտրություններին, ստացած ձայների քանակով զբաղեցրեց 2-րդ տեղը: Իսկ ինչ վերաբերում է մյուս կուսակցություններին, որոնց գլուխ էին կանգնած նախկինում հայտնի քաղաքական գործիչներ, աղա դրանց մեջ միայն Սուլեյման Դեմիրելի «Ճամբարից ուղի» կուսակցությունն էր, որ մեջլիսում տեղեր ստացավ:

Այսպիսով, կազմավորվեց Օզալի երկրորդ կառավարությունը: Հենց 1987 թ. նա բարձրացրեց Թուրքիայի անդամակցության հարցն ընդհանուր շուկայում, պաշտոնապես դիմելու այդ կազմակերպությանը, աղա երկրի տնտեսական արագ զարգացման կուրս վերցրեց: Հիրավի, շնորհիվ այդ կուրսի Թուրքիայի արտաքին առևտուրը նկատելի աճխուժացավ, ածեց արտահանության մեջ արդյունաբերական ապրանքների տեսակարար կշիռը, զգալի ներդրումներ կատարվեցին զբոսաշրջության բնագավառում, երկրով մեկ ընդլայնվեց հեռախոսացանցը, նույնիսկ հեռավոր գյուղերն արտաքին աշխարհի հետ ավտոմատ հեռախոսակապի հնարավորություն ստացան: Հաջողությունները հատկապես մեծ էին էներգիայի բնագավառում: Կարճ ժամանակահատվածում Թուրքիան էլեկտրաէներգիա ներմուծող երկրից վերածվեց արտահանողի: Ընդ որում, էլեկտրամատակարարման, ինչպես նաև ոռոգման համակարգի ընդլայնման ուղղությամբ ներդրումները մասնավորապես կատարվեցին երկրի հարավ-արևելյան շրջաններում: Օզալի կառավարությունը հատուկ ուշադրություն դարձրեց այդ շրջաններին՝ մշակելով այսպես կոչված *«Հարավ-արևելյան Անատոլիայի նախագիծը»*: Հիմք դրվեց նաև ռազմական արդյունաբերությանը:

Հաջողություններ տնտեսության զարգացման բնագավառում ակնհայտ էին: Սակայն դրամի արժեզրկումը, արտաքին պարտքը, որ փաստորեն կրկնապատկվեց Օզալի կառավարման տարիներին, հասնելով 50 մլրդ դոլարի, հոսքը գյուղական շրջաններից դեպի քաղաք, նաև համատարած գործազրկությունը, այնուամենայնիվ, սպասում էին իրենց լուծմանը: Շուտով օրակարգ մտավ քաղաքական պայքարի հարցը, վերջին զլուխ բարձրացրեց նաև ահաբեկչությունը, կապված առավելապես ՊԿԿ-ի հետ:

Ընդդիմությունը, լռության մատնելով Մոսկվայի հետ հարաբերությունների մինչ այդ աննախադեպ բարելավման փաստը, որը Թուրքիայի առաջ միութենական բուրգեզու հանրապետությունները ներթափանցելու հեռանկարներ էր բացում, Օզալին խիստ քննադատեց քաղաքականության մեջ ԱՄՆ-ի շահերով առաջնորդվելու՝ Վաշինգտոնի քմահաճույքին հլու-հնազանդ ենթարկվելու մեջ: Քննադատությունը զայրույթի վերածվեց, երբ Օզալը Պարսից ծոցի ճգնաժամի օրերին ընդառաջ գնալով Արևմուտքի ցանկություններին, բացահայտ բշնամական դիրք գրավեց Իրաքի հանդեպ: Արևմուտքին հաճոյանալու, դրա միջոցով դեպի ընդհանուր շուկա ճանապարհ հարթելու, միաժամանակ Մերձավոր Արևելքում նոր դեր ստանձնելու Օզալի հույսերը չարդարացան: Դեռ ավելին, ցամաքային պատերազմի ավարտից հետո առաջացավ քաղաքական ինքնավարության հարցը հարավային Իրաքում: Ճիշտ է, Ջորջ Բուշի Անկարա կատարած այցով կրճատվեց քաղաքական ինքնավարության շուրջ, որ դիտվում էր որպես սպառնալիք Թուրքիայի տարածքային ամբողջականությանը, զգալիորեն հանդարտվեցին: Սակայն այս անգամ էլ շահարկման առարկա դարձավ Կիպրոսի հարցի բուսափույթ լուծման համար ԱՄՆ-ի կողմից Թուրքիայի վրա գործադրվող ճնշումների հարցը: Քննադատության, ինչպես նաև նրան միացած քրդական մամուլի անընդմեջ հարձակումների տակ ներկա քաղաքական մթնոլորտը Թուրքիայում հեշտեղծ չիկանում է: Այսպիսով, ընդդիմության քննադատությամբ, ինչպես նաև մամուլի անընդմեջ հարձակումների տակ «Մայր Հայրենիք» կուսակցության դիրքերը հետզհետե թուլացան: Չնայած Թուրգուտ Օզալը 1989 թ. մեջլիսի կողմից ընտրվել էր հանրապետության նախագահ և գործող սահմանադրության համաձայն նա իր բոլոր կապերը պաշտոնապես խզել էր կուսակցության հետ, սակայն, այնուամենայնիվ, համարվում էր նրա փաստացի ղեկավարը՝ մեղադրվելով հանդերձ իր դիրքերը շարունակ չարաշահելու, նաև գործադիր իշխանությունների ֆունկցիան իր ձեռքում կենտրոնացնելու մեջ: Ըստ երևույթին, դրա համար կային լուրջ պատճառներ: Պատահական չէ, որ Օզալին «Մայր Հայրենիք» կուսակցության նախագահի պաշտոնում փոխարինած Յըլդրըն Աֆրուլուքը Թուրքիայում դրածոյի խորհրդանիշ էր դարձել: Օզալի միջամտություններն ու դրանց շահարկումը երկրով մեկ անասողջ մթնոլորտ ստեղծեց նաև կուսակցության ներսում, տեղիք տալով արմատականների ու պահպանողականների պայքարին: Արդյունքը եղավ այն, որ կուսակցության հիմնադիրներից մեկը՝ Բեդրեթդին Դալանը 1989 թ. իր ֆրակցիայով հեռացավ «Մայր Հայրենիք» կուսակցությունից, ստեղծելով դեմոկրատական կենտրոնի կուսակցությունը: Պայքարն էլ ավելի սրվեց նախագահի տիկնոջ՝ Սեմրա Օզալի՝ «Մայր Հայրենիք» կուսակցության Ստամբուլի նահանգային վարչության նախագահի պաշտոնում ընտրվելու կապակցությամբ:

Առաջիկա ընտրություններին, որոնք կկայանան հոկտեմբերի 20-ին, մասնակցելու են «Մայր Հայրենիք» կուսակցությունը (գլխավոր նախագահ Մեսութ Յըլմազ), Սոցիալ-դեմոկրատական ժողովրդական կուսակցությունը (Էդդալ Ինյոնյու), «Ճամբարից ուղի» կուսակցությունը (Սուլեյման Դեմիրել), Դեմոկրատական ձախակողմյան կուսակցությունը (Բյուլենթ Էջեվիթ), Բարգավաճության կուսակցությունը (Նեջմեթդին Էրբաքան), Սոցիալիստական կուսակցությունը (Դողու Փերինչեք): Իսկ ինչ վերաբերում է մյուսներին, աղա դեմոկրատական կենտրոնի կուսակցությունը, Բեդրեթդին Դալանի գլխավորությամբ, նախքան ընտրարշավը իմնալուծարվի որոշում կայացրեց և իր ամբողջ կազմով ընդգրկվեց «Ճամբարից ուղի» կուսակցության մեջ: Ալփարսլան Թյուրքեշի Ազգայնական աջխաղաքական կուսակցությունը, որ նախորդ ընտրություններում հավաքել էր ձայների 2,9 տոկոսը միայն, վերջերս կազմավորված Բարեկարգչական դեմոկրատական կուսակցության հետ միասին, դեղուստաղության բեկնածուներին Բարգավաճության կուսակցության ցուցակներում ներկայացնելու որոշում կայացրեց: Ի դեպ, Թուրքիայում կրոնամոլների շահերն արտահայտող Բարգավաճության կուսակցությունը նախորդ ընտրություններում հավաքել էր ձայների 7,2 տոկոսը և ներկայացված չէր մեջլիսում: Նման դրության մեջ էր հայտնվել նաև Բյուլենթ Էջեվիթի կուսակցությունը:

Ընտրություններում իշխանության գլխավոր հավակնորդներն են հանդիսանում Յըլմազի, Դեմիրելի և Ինյոնյուի կուսակցությունները: Ըստ երևույթին, առաջին երկուսի հնարավորությունները ավելի մեծ են: Դողու Փերինչեկի հայտարարությամբ, որին «Ազգ»-ն անդրադարձել էր նախորդ համարներում, և կուսակցության նախագահ Ինյոնյուի ու գլխավոր քարտուղար Դենիզ Բայքալի միջև ծավալվող պայքարի պատճառով Սոցիալ-դեմոկրատական ժողովրդական կուսակցության ազդեցությունն ընտրողների շրջանում զգալիորեն նվազել է:

Համենայն դեպս, ինչպիսի երբ էլ ունենան ընտրությունները, նորընտիր իշխանություններին աղասվում է այնպիսի բարդ խնդիրների լուծում, ինչպիսիք են բուրգական լիրայի արժեզրկման կասեցումը, հիմա աղեն բացահայտ բնույթ ստացած քրդական պայքարը և քաղաքական իրավիճակի կայունացումը հրիռում:

Հակոբ Հովհաննիսյան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Վրաստանի առաջին օլիմպիական խաղերում

Հոկտեմբերի 11-ից 17-ը Թբիլիսիում անցկացված համավրացական մարզական առաջին խաղերի (նույնն է օլիմպիական խաղերի) ծրագրով սուսերամարտի մրցումներին մասնակցեցին նաև Հայաստանի պատվիրակները: Միջոցառումն ավելի շատ քաղաքական նշանակություն ուներ:

Մրցումների կարևորությունը արժեքավորելու համար ամեն մրցաձևում թիմային և անհատական հաշվարկներով մրցանակակիրների և նրանց մարզիչների համար դրամական պարգևներ էին սահմանվել (1-ին տեղ՝ 1000 ռ., 2-րդ տեղ՝ 600 ռ., 3-րդ տեղ՝ 400 ռ.):

Հայաստանցի սուսերամարտիկները նվաճեցին խաղարկված մրցանակների կեսը:

Հաղթող ճանաչվեց երևանցի Աստղիկ Ղազարյանը: 2-րդ մրցանակակիր դարձավ վերջինիս թիմակից Նաիրա Հայրապետյանը (երկուսն էլ՝ Հայաստանի սպորտկոմիտեի կիրառական մարզաձևերի մարզադպրոցից, մարզիչ՝ Մելս Ջահուկյան): Տղամարդկանց խոցասուսեր ձևում հաջողությունն ուղեկցեց Նորագավիթի մարզադպրոցի սան Ղարիբ Վարդանյանին (մարզիչ՝ Ալեքսան Նավասարդյան):

Հայ սուսերամարտիկը Կանադայի չեմպիոն

Ուղիղ մեկ տարի առաջ, երբ «Ուրարտու»-ի հետ գտնվում էի Կանադայում, ես մեր թիմը մրցում էր այս երկրի չեմպիոն «Ստինգերս» թիմի հետ, հանդիսականներով լեփ-լեցուն մարզադահլիճում անսպասելիորեն հանդիպեցի Հայաստանի առաջատար հնգամարտիկներից մեկի՝ Հարթ Թեւանյանի հետ:

Նա անցյալ տարվա մայիսին անհատական հրավերով մեկնել էր Կանադա և այդպես էլ մինչև հիմա այնտեղ է:

Իմ այն հարցին, թե արդյոք հայրենիք վերադառնալու մտադրություն չունի, Հարթ Թեւանյանը պատասխանեց, որ ինքը ոչ թե հայրենիքն է լքել, այլ մտադիր է մարզական բնագավառում լիովին օգտագործել իր կարողությունները, ձգտել իրականացնել գլխավոր երազանքը՝ այն է՝ մասնակցել օլիմպիական խաղերին: Նա նշեց, որ ժամանակին ընդգրկվել էր ԽՍՀՄ հավակնում, բայց խստականության պատճառով նրա դեմ միջազգային մրցաստարեզների դռները փակ էին:

Օրերս Հարթ Թեւանյանը մասնակցեց սուսերամարտի Կանադայի բաց առաջնությանը և նվաճեց այդ երկրի չեմպիոնի կոչումը:

Կանադայի Ֆեդերացիան մտադիր է նրան ընդգրկել իր հավակնի կազմում, բայց դրա համար քաղաքացիության հարցի լուծման անհրաժեշտություն կլինի: ■

Բասկետբոլի տղամարդկանց ԽՍՀՄ առաջին խմբի առաջնության մեկնարկային 2 հանդիպումներում երևանի «Ուրարտու»-ն առավելության հասնելով Սեվաստոպոլի «Կավկազ»-ի նկատմամբ, հետո հակադարձ բաց թողեց հաջորդ 4 հանդիպումները:

Եվ ահա ակումբի ղեկավարների մեծ ջանքերի գնով մեր թիմը կարողացավ մեկնել հերթական խաղերին:

Բենդերի քաղաքում «Ուրարտու»-ն մրցեց տեղի «Ֆլուարե» թիմի հետ և երկու անգամ էլ առավելության հասավ մրցակցի նկատմամբ:

4 խաղ, 4 հաղթանակ՝ այսպիսին է «Ուրարտու»-ի մեկնարկը: ■

Բանիմը վարում է Սուրեն ԲԱՐԴԱՍԱՐՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

Գերմանիա-Ղազախստան. կապերը ամրապնդվում են

Գերմանիան շահագրգռված է Ղազախստանի հետ տնտեսական լայն համագործակցության զարգացման մեջ: Այդ մասին հոկտեմբերի 17-ին հայտարարեց Գերմանիայի արտաքին գործերի նախարար Հանս-Դիտրիխ Գենշերը Ալմա-Աթայում տեղի ունեցած մամլո ասուլիսում, որը նվիրված էր Ղազախստանի նախագահ Նուրսուլթան Նազարբաևի հետ ունեցած բանակցությունների արդյունքներին: Գենշերը հայտարարեց, որ Գերմանիային հետաքրքրում է հումքը, իսկ փոխարենը նա պատրաստ է *«օգնել Ղազախստանին տեխնոլոգիաներով»:*

Գերմանիայի արտգործնախարարը հաղորդեց, որ բավարարված է Նազարբաևի հետ ունեցած զրույցով, որի ժամանակ Ղազախստանի նախագահը հաստատեց, որ *«խորհրդային ստրատեգիական համակարգերը կմնան մեկ հրամանատարության տակ»:* «Դա,- հայտարարեց Գենշերը,- *համապատասխանում է մեր շահերին, քանի որ մենք չենք ցանկանում ավելացնել միջուկային զենք ունեցող պետությունների թիվը»:*

Իր հերթին Ն. Նազարբաևը նշեց, որ հիմա ստրատեգիական հրթիռները հիմնականում տեղակայված են Ռուսաստանի եւ Ղազախստանի տարածքում: *«Անմոտակա հարմար է որիշ երջաններ տեղափոխել հրթիռները, քանի որ դա շատ բանկ է: Սակայն հանրապետության տարածքում տեղակայված ստրատեգիական նշանակության զենքը պետք է ունենա կրկնակի ենթակայություն»,-* հայտարարեց նախագահը:

Մամլո ասուլիսում հայտարարվեց, որ Գերմանիայից Ղազախստան կժամանի Գերմանիայի հայտնի մասնագետների պատվիրակությունը, որը ղեկավարող կադրեր կնախապատրաստի հանրապետության տնտեսության համար:

Նույն օրը Գերմանիայի արտգործնախարարը հանդիպում ունեցավ Ղազախստանում բնակվող գերմանացիների հետ: Նա հայտարարեց, որ այցի գլխավոր նպատակներից մեկն է օգնել նրանց, ով չի ցանկանում մնալ Գերմանիա: *«Մենք հարգում ենք ամեն հնարավորը ձեր կյանքը այստեղ հեշտացնելու համար»,* ասաց նախարարը:

Գերմանացի հյուրը հաղորդեց, որ հիմա քննարկվում է Գերմանիայի գաղութների բանակը կրճատելու հարցը: Այդ կապակցությամբ հնարավոր է, որ շուտով փոփոխության կենթարկվի Գերմանիայի սահմանադրության համապատասխան հոդվածը: Գենշերն ասաց, որ ափսոսում է Գերմանիայում տեղի ունեցող քննարկման ծավալի համար, քանի որ դա զգաստացնում է շատ գերմանացիների: *«Դոները ձեզ համար երբեք չեն փակվի,-* հավաստիացրեց նա,- *սակայն մենք շահագրգռված ենք, որ այստեղ էլ մարդիկ իրենց լավ զգային»:*

Մոտ ժամանակ Ղազախստանում կբացվի գլխավոր հյուպատոսություն եւ գերմանական մշակույթի կենտրոն: Ղազախստանում բնակվող գերմանացիները, Գենշերի խոսքերով, կարող են կամուրջի դեր խաղալ երկու պետությունների միջեւ: ■

Տնտեսական պայմանագիրը կարող է ծուղակ լինել

Մոլդովայի շաբաթաթերթ *«Լիտերատուրա լիտերատա»*-ին տված հարցազրույցում հանրապետության նախագահ Միրչա Սնեգուրը կարծիք հայտնեց, որ տնտեսական հանրության մասին պայմանագիրը կարող է ծուղակ լինել:

Նա վկայակոչեց Ռուսաստանյան Դեղերացույցի որոշ ղեկավարների, մասնավորապես, Ալեքսանդր Ռուցկոյի եւ Գենադի Բուրբուլիսի հայտարարությունները:

Ս. Սնեգուրը հաստատեց հանրապետության ղեկավարության դիրքորոշումը չմիանալ Ռուսինիայի հետ: *«Ես համոզված եմ, որ մենք ի վիճակի ենք ստեղծել բարգավաճող տնտեսություն անկախ Մոլդովա, որը կամրջաթաղանթ Եւրոպայի հետ»,* հայտարարեց Մոլդովայի նախագահը:

Խոսելով Մոլդովայի ազգային բանակ ստեղծելու մասին, Մ. Սնեգուրը նշեց, որ այն անհրաժեշտ է հանրապետության անկախությունը մյուս պետությունների, առաջին հերթին Ռուսաստանի կողմից ճանաչվելու համար: ■

Տեղի կունենա՞ Գորբաչովի հանդիպումը Մութալիբովի եւ Տեր-Պետրոսյանի հետ

ԽՍՀՄ նախագահի մամլո ծառայության ներկայացուցիչ Կարեն Կարագեոզյանը հաղորդեց *«ԻՏԱ»*-ին, որ հոկտեմբերի 17-ին նախատեսված Մ. Գորբաչովի հանդիպումը Հայաստանի եւ Ադրբեջանի ղեկավարներ Լ. Տեր-Պետրոսյանի եւ Այազ Մութալիբովի հետ չի կայանա: Այդ հանդիպումը պետք է նվիրված լիներ Լեռնային Ղարաբաղում իրավիճակի կարգավորման հարցին: Կ. Կարագեոզյանը դժվարացավ պատասխանել այն հարցին, թե ինչու հանդիպումը չկայացավ, ասելով, որ նախագահի ծրագրից այն հանված չէ:

Մինչդեռ, Ադրբեջանի նախագահի մամուլի գծով օգնականի տեղակալ Վագիֆ Ռուսամովը հայտարարեց *«ԻՏԱ»*-ին, որ հանրապետության նախագահը այսպիսի հանդիպումը ավելորդ է համարում, քանի որ ճշված չէ քննարկվող հարցերի խումբը: Վ. Ռուսամովի խոսքերով, *«եթե հանդիպումը նվիրված է ԼՂԻՄ-ի իրավիճակի կարգավորման հարցին, ապա Ադրբեջանն այն իր ներքին խնդիրն է համարում եւ չի պատրաստվում այն քննարկել ոչ Հայաստանի ղեկավարության, ոչ էլ ԽՍՀՄ նախագահի հետ, իսկ եթե խոսքը գնում է Ադրբեջանի եւ Հայաստանի միջեւ հարաբերությունների մասին, ապա դա առանձին խոսակցության թեմա է»:* ■

Խաղաղ կարգավորման գործընթացը երկարատեւ կլինի

Խորհրդային Միությունը արաբական երկրների վրա ունեցած իր ազդեցության շնորհիվ ի վիճակի է կոնստրուկտիվ դեր խաղալ Մերձավոր Արեւելքի կարգավորմանը նվիրված խաղաղ համաժողովում: Այդ մասին հայտարարեց Մոսկվայում Իսրայելի պետության գլխավոր հյուպատոսի պաշտոնակատար Իոսիֆ Բեն-Դորը: Ելույթ ունենալով Մոսկվայում տեղի ունեցած բրիֆինգում, նա արտահայտվեց Իսրայելի եւ Խորհրդային Միության միջեւ լայնամասշտաբ դիվանագիտական հարաբերությունների վերականգնման օգտին, որոնք խզվել էին 1967 թ. Մոսկվայի նախաձեռնությամբ: Նրա կարծիքով, այս քայլը ԽՍՀՄ-ին թույլ կտա օբյեկտիվ միջնորդ հանդիսանալ արաբա-իսրայելական կոնֆլիկտում:

Դիվանագետը նշեց, որ Իսրայելի տեսակետով առաջիկա համաժողովում գլխավորը արաբական աշխարհի կողմից Իսրայելի ճանաչումը կլինի: Նրա կարծիքով, Մերձավոր Արեւելքի խաղաղ կարգավորման գործընթացը երկարատեւ կլինի: Այսպես, օրինակ, *«վիճելի տարածքների»* կարգավիճակի սահմանումը հնարավոր կլինի միայն միջանկյալ փուլից հետո, որը կարող է տեւել մոտ երեք տարի: Իսկ համաժողովը Իսրայելի ղեկավարությունը դիտում է, որպես *«իսրայելական եւ արաբական կողմերի միջեւ ուղիղ բանակցությունների, երկուերեք օրվա ճանապարհ»:* Նա նշեց, որ Իսրայելը պատրաստ է այն բանին, որ համաժողովին մասնակցեն նաեւ պաղեստինցիները, որոնք *«ուղղակիորեն չեն մասնակցել ահաբեկչական գործողություններին»:* ■

Կրգզստանը ներգրավում է արտասահմանյան ներդրումներ

Օրերս Կրգզստանի հանրապետության վարչապետ Նասիդին Իսանովը եւ Seabeco միջազգային կոմպանիայի տնօրենների խորհրդի նախագահ Բորիս Բիրշտեյնը ստորագրեցին տնտեսական համագործակցության եւ Կրգզստան-Seabeco կորպորացիայի ստեղծման մասին պայմանագիրը, որով նախատեսվում է նաեւ մեկ ամսվա ընթացքում բյուրոներ բացել Ցյուրիխում եւ Բիշքեկում:

Կորպորացիան կաջակցի արտասահմանյան ներդրումների ներգրավմանը, համատեղ ձեռնարկությունների ստեղծմանը, խոշոր տնտեսական փորձագիտական գնահատականի անցկացմանը:

Պայմանագրով նախատեսվում է հանրապետության նախագահին կից ստեղծել Կրգզստանի տնտեսության վերակառուցման եւ զարգացման կոմիտե, որի ղեկավարումն առաջարկվեց Կանադայի քաղաքացի Բորիս Բիրշտեյնին: ■

Կարմիր ելուզակներ

Կարմիր բանակի նոր ղեկավարները հույս չունեն, թե կկարողանան կանգնեցնել բազմաթիվ զորամասերից կատարվող դասալքությունների ահագնացող աղիը: Ելուզակախմբեր կազմելով, տասնյակ հազարավոր զինվորներ գրաղվում են թալանով եւ գողությամբ: ■

Ով կփոխարինի Կուբյարին

Ներկայումս աֆրիկացի յոթ թեկնածուներ հավակնում են փոխարինել ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղարին, որի մանդատը ավարտվում է դեկտեմբերին: Բայց Արեւմուտքի երկրները կիսաղաբտոնական կարգով հասկացնում են, որ իրենք չէին ուզենա ՄԱԿ-ը վստահել աֆրիկացու: Միակ բացառությունը թերեւս Եգիպտոսի փոխվարչապետ Բուտրոս Ղալին է: ■

Եթե ուզում ենք օգնել Խ. Միությանը

«Եթե ուզում ենք օգնել ԽՍՀՄ-ին, պետք է այն գաղութացնենք», վերջերս հայտարարել է Ֆրանսիացի գրող Մարեկ Ալտերը:

«Յոթանասունչորս տարվա կոմունիզմից հետո խորհրդային մարդիկ դարձյալ օգնություն են ստանում, բայց անընդունակ են նախագծեր հղանալ: Ամբողջ մտայնությունը պետք է փոխվի», ավելացրել է նա: ■

Արտասահմանյան փորձագետների խումբը ժամանեց Ստեփանակերտ

Հոկտեմբերի 17-ին Ստեփանակերտ ժամանեց արտասահմանյան փորձագետների եւ դիտորդների խումբը Բրիտանական խորհրդարանի Լորդերի պալատի անդամ բարոնուհի Քերոլայն Քոքսի գլխավորությամբ: Խմբին ուղեկցում են արտասահմանյան լրագրողներ:

«ԻՏԱ»-ի թղթակցին տված հարցազրույցում Ք. Քոքսն ասաց, որ Լեռնային Ղարաբաղ նրա այցի նպատակն է ծանոթանալ մարզում ստեղծված իրավիճակին: Նրա խոսքերով, ինքը որոշեց միացնել իր առաքելական ջանքերը նրանց, ովքեր *պահին* ԼՂՀ-ում գտնվող Ռուսաստանի եւ Ղազախստանի դիտորդների խմբի ջանքերին: Ք. Քոքսը ծրագրել էր այցելել շրջանի **«ամենատաք կետերը»** Հադրութի եւ Շահումյանի շրջանները: ■

Նախատեսվում է Ադրբեջանի նախագահի այցը Ուզբեկստան

Հոկտեմբերի 19-ին տրամվում է, որ Ուզբեկստան կժամանի Ադրբեջանի նախագահ Ա. Այազ Մութալիբովը: Ինչպես հայտնի դարձավ **«ԻՏԱ»**-ի թղթակցին, նախատեսվում է, որ այցի ընթացքում կստորագրվի երկու հանրապետությունների միջեւ բարեկամության եւ համագործակցության մասին պայմանագիր: ■

Թուրքմենստանը բացում է ներկայացուցչություններ

Մոտ ժամանակ Թուրքմենստանը նախատեսում է հյուպատոսություններ ու ներկայացուցչություններ բացել Չինաստանում, Թուրքիայում, Գերմանիայում, Անգլիայում եւ Ճապոնիայում: Ինչպես **«ԻՏԱ»**-ի թղթակցին հաղորդեց Թուրքմենստանի արտաքին գործերի նախարար Ա. Կուլիեւը, ներկա պահին այդ հարցը լուծվում է միութենական արտգործնախարարությունում:

Հիմա Թուրքմենստանը ներկայացուցչություններ ունի Փարիզում, Դելիում եւ Քաբուլում: ■

Կրգզստանի նախագահ Ասկար Ակաեւը մեկնում է ԱՄՆ

Հոկտեմբերի 19-ին Կրգզստանի պատվիրակությունը նախագահ Ասկար Ակաեւի գլխավորությամբ մեկնելու է Նյու Յորք՝ մասնակցելու ՍԱԿ-ում անցկացվելիք հանրապետության օրերին: Այն տեղի կունենա հոկտեմբերի 20-25-ը: Այցի սահմաններում նախատեսվում է Ասկար Ակաեւի ելույթը ՍԱԿ-ում, ինչպես նաեւ հանդիպումներ ԱՄՆ-ի ղեկավարության եւ գործարար շրջանակների ներկայացուցիչների հետ: ■

Ուկրաինայում ծնելիության աճը հավասար է զրոյի

1991 թ. Ուկրաինայում առաջին անգամ ծնելիության աճը հավասար է զրոյի: Այդ մասին հանրապետության խորհրդարանի պատգամավորների հետ հանդիպման ժամանակ հայտարարեցին Ուկրաինայի Գիտությունների Ակադեմիայի գիտական եւ բժշկական կենտրոնների ներկայացուցիչները:

Բացի ծնելիության նվազումից, մասնագետները ահազանգում են երեխաների առողջության համար: Ուկրաինայի առանձին շրջաններում դպրոցական տարիքի երեխաների միայն 20-30 տոկոսին կարելի է համարել միանգամայն առողջ: Ընդհանուր առմամբ, Ուկրաինայի բնակչության հիվանդությունը վերջին հինգ տարիների ընթացքում աճել է 2,2 անգամ: ■

Ռուբեն Հախվերդյանը մեկնեց Փարիզ

Նշանավոր երգահան, բանաստեղծ ու բեմադրիչ Ռուբեն Հախվերդյանը, որը բավականին ժամանակ ծանր հիվանդ է, պետական բարձրագույն միջամտության շնորհիվ ի վերջո մեկնեց Փարիզ:

Այդ բարդ վիրահատության համար անհրաժեշտ 150 հազար դոլլարը հավաքելու համար նախաձեռնեց **«Շեն»** միությունը Սյասնիկյանի Առեւտրային բանկում հաշիվ էր բաց արել 700254 համարով: Այսօր, ժամը 18-ին, Գրողների միության մեծ դահլիճում կայանալու է երգվող պոեզիայի ժանրի մեկ այլ ներկայացուցչի՝ Վահրամ Թաթիկյանի համերգը, որից ստացված ամբողջ հասույթը փոխանցվելու է այդ հաշվին: Ըստ հավաստի աղբյուրների, նույն նպատակով նախատեսվում է հոկտեմբերի 27-ին հեռուստատեսային մարաթոն անցկացնել:

Հայաստանի եւ Նախիջեւանի ղեկավարների պայմանավորվածությունը

Հայաստանի եւ Նախիջեւանի ղեկավարներ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանն ու Հեյդար Ալիեւը պայմանավորվեցին վերսկսել գնացքների երթեւեկությունը Ադրբեջանի երկաթգծի Մեղրու հատվածում: Երթեւեկությունը դադարեցվել էր սեպտեմբերի կեսերից:

Հեռախոսային զրույցի ժամանակ, հաղորդում է Նախիջեւանի խորհրդարանի մամլո կենտրոնը, Լ. Տեր-Պետրոսյանը երաշխավորեց Մեղրու հատվածով անցնող գրանցքների անվտանգությունը, հավաստիացնելով, որ այսուհետեւ Հայաստանի եւ Նախիջեւանի միջեւ հավանական կոնֆլիկտները կլուծվեն անհապաղորեն, կոնստրուկտիվ բանակցությունների միջոցով: Համապատասխան պայմանագիրը ստորագրելու նպատակով Լ. Տեր-Պետրոսյանը ցանկություն հայտնեց մոտ ժամանակ հանդիպել Հ. Ալիեւի հետ:

Ինչպես հայտնի է, հոկտեմբերի 17-ի գիշերը ազատ են արձակվել Երեւան-Կապան գնացքի 14 հայ ուղեւորները: Նրանցից մեկի՝ Վ. Հարությունյանի վկայությամբ, իրենց նկատմամբ մարդավարի են վերաբերվել: ■

Ինչպես պահել Քվեբեկը

1992 թվականը փորձության տարի կլինի Կանադայի վարչապետ Բրայան Մալրոնիի համար: Երկիրն ապրում է իր պատմության մեջ ամենալուրջ սահմանադրական ճգնաժամը: 15 ամիս առաջ Քվեբեկ Ֆրանսախոս նահանգի *«առանձին հասարակության»* կարգավիճակի ճանաչումը անգլախոս նահանգների կողմից մերժվելուց հետո գեղեցիկ նահանգը (Քվեբեկը) 1992 թվականի հոկտեմբերին նշանակել է անկախության հանրաքվե: Յոթ միլիոն Ֆրանսախոսներին գոհացնելու եւ 125-ամյա կոնֆեդերացիայի մասնատումը կանխելու նպատակով վարչապետը պատրաստել է սահմանադրության բարեփոխման նախագիծ: Այն ընդգրկում է նահանգների իրավասության ընդլայնումը տասը տարում, բնիկ ժողովուրդների (այդ թվում հնդկացիների) ինքնավարության աղահովումը, համայնքների պալատի եւ սենատի իշխանության փոփոխումը: Նախագիծը կհրաժարակվի եւ լայնորեն կքննարկվի, մինչեւ որ եկող տարվա փետրվարին հաստատվի հատուկ կոմիտեում: Դա ծանր գործ է վարչապետի համար, որի ժողովրդականության մակարդակը արտակարգ ցածր է. ներկայումս նրան վստահում է կանադացիների լոկ 12 տոկոսը: ■

Կարմիր ելուզակներ

Կարմիր բանակի նոր ղեկավարները հույս չունեն, թե կկարողանան կանգնեցնել բազմաթիվ զորամասերից կատարվող դասալքությունների ահագնացող աղիը: Ելուզակախմբեր կազմելով, տասնյակ հազարավոր զինվորներ զբաղվում են թալանով եւ գողությամբ: ■

Ով կփոխարինի Կուբյարին

Ներկայումս աֆրիկացի յոթ թեկնածուներ հավակնում են փոխարինել ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղարին, որի մանդատը ավարտվում է դեկտեմբերին: Բայց Արեւմուտքի երկրները կիսաղաբտոնական կարգով հասկացնում են, որ իրենք չէին ուզենա ՄԱԿ-ը վստահել աֆրիկացու: Միակ բացառությունը թերեւս Եգիպտոսի փոխվարչապետ Բուտրոս Ղալին է: ■

Եթե ուզում ենք օգնել Խ. Միությանը

«Եթե ուզում ենք օգնել ԽՍՀՄ-ին, պետք է այն գաղութացնենք», վերջերս հայտարարել է Ֆրանսիացի գրող Մարեկ Ալտերը:

«Յոթանասունչորս տարվա կոմունիզմից հետո խորհրդային մարդիկ դարձյալ օգնություն են ստանում, բայց անընդունակ են նախագծեր հղանալ: Ամբողջ մտայնությունը պետք է փոխվի», ավելացրել է նա: ■

Azg semi-weekly, 47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 375010
phone: 58-1841, fax: (8-852)56-2941, telex: 243267 SULA SU
Խմբագիր՝ Յ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Editor H. AVEDIKIAN
Դասիչ՝ 69149
«Պարբերական» հրատ. տպարան
Նյութերը՝ interfax-ի եւ մեր սեփ. թղթակիցների
Macintosh համակարգչային շարուածքը՝ Ռ.Ա.Կ. ծալոյ եւ տեղեկատուության կենտրոնի

digitised by A.R.A.R.@